LITERATURA ARTS INFORMACIO

PONT BLAU

Nº 9

MAIG - JUNY
1 9 5 3

S U M A R I

	Pàgs.
Indígena totonaca, oli, de F. CAMPS RIBERA . . .	Portada
EDITORIAL	129
L'avara povertà..., per A. TONA NADALMAI	130
Divertimento, per MARIA AURÈLIA CAPMANY . . .	133
Tres poemes, per SALVADOR ESPRIU	138
Artur, desencisat, per ANTONI RIBERA	140
Maragall i Unamuno, cara a cara, per JOAN FUSTER .	143
Martí, poeta i soldat de la pàtria, per MIQUEL FERRER.	147
INFORMACIO	
XXIII^è Cartell de Premis de l'Institut d'Estudis Catalans	150
D'una riba a l'altra	153
Lluís Elias i el Teatre Català, per RAFAEL TASIS .	154
Notes dels Països de Llengua Catalana: De València, per VICENT PERIS	156
XXV^è Congrés Internacional del P. E. N. . . .	158
Lletres, per J. ROURE-TORENT	159
Notícies de Lletres i Diverses	159 i 160

Subscripció: Semestre, $ 12.00
Un número, $ 2.50

VIVIM UNA ÈPOCA angoixosa, dolorosament tràgica; la situació del món ens sembla molt provisional i tenim la impressió de passar per uns moments decisius per a la humanitat. Nosaltres, com altres pobles, hem perdut molt i ni sabem què és el que podrem recuperar. Però no ens desanimem. La pèrdua momentània de la mica de llibertat nacional que s'havia aconseguit, el perill que ens assenyalen de veure'ns anul·lats com a persones i la confusió quant als mitjans per a arribar a una societat més justa i més humana, a la qual aspirem, no ens fa perdre la fe en el bon fi dels nostres destins nacionals i individuals. Sabem que la nostra sort no depèn exclusivament dels nostres esforços, però sentim que els nostres esforços han d'influir molt en la nostra sort. El nostre poble desitja avui la llibertat amb un fervor rarament tan intens i tan estès. Que la nostra concepció de llibertat no sigui uniforme en els catalans i que hi hagi discrepàncies en els papers quant als mitjans per a obtenir-la són qüestions que no ens han d'impedir arribar a alguna llibertat.

em

Molts dels que van viure el recobrament parcial de les llibertats de Catalunya s'assenyalen tenaçment com fita el restabliment de la situació del 1936. Altres creuen que aquella situació està caducada, perquè la majoria de la nostra població activa ha nascut a la política posteriorment i per a ella aquella situació és història. Sobre aquesta qüestió un amic de Barcelona ens escriu: "Per molt que els qui som grans estiguem condicionats per un passat, és inevitable que comencem a estar-ho també per la manera com veu les coses la gent jove, i per a ells la situació d'esperit és més pròxima a la gent de la Renaixença — amb un passat millor però només aprehensible com a història — que no pas a la nostra, la dels que hem viscut aquell passat i l'enyorem. Els joves no consideren la situació present provisional i passatgera, com la considerem nosaltres; ells hi han nascut políticament i no la poden veure com un parèntesi desagradable, sinó com una realitat desagradable habitual; i no pensen a reemprendre un camí provisionalment interromput, sinó a començar un camí totalment nou." Es una qüestió que els qui s'han imposat la tasca de salvar els destins dels nostres països no poden passar per alt. Per a comprendre-ho així només cal pensar que els qui han nascut a la política en la situació actual són els homes de trenta-cinc o quaranta anys per avall.

Que la generació nascuda a la política després de la guerra té una noció dels nostres problemes nacionals que discrepa de la dels nostres vells polítics, ho confirmen les paraules d'un dels homes més representatius d'aquella generació: "Estic content de veure que entre vosaltres també ha arrelat la idea comuna a tota la nostra generació aci sobre la nostra nació, integrada per Catalunya, València i les Balears. Quan vam veure el to que prenia PONT BLAU ens vam alegrar molt que *això* hagués arribat fins aquí. Compteu, doncs, si estem d'acord."

Cartes, amb l'esperit d'aquestes, en rebem d'arreu dels Països de Llengua Catalana: ens confirmen que les inquietuds patriòtiques hi són més vives que mai, i contribueixen a enfortir la nostra fe, malgrat la confusió de l'hora que vivim.

L'AVARA POVERTÀ...

Per A. TONA I NADALMAI

Es pot haver deixat de llegir la *Divina Commedia*, però llegida o no, formarien legions els que porten a flor de llavis la famosa sentència: *l'avara povertà di Catalogna*. Pel que he pogut capir, ha dit Benedetto Croce —*La Spagna nella vita italiana durante la Rinascenza*—, el judici d'avariciosos que ha caigut damunt dels catalans, es derivaria de les paraules del Dant. Cal pensar, afegeix, que el Poeta les usà per designar el vici de l'avarícia, de la mateixa manera que es servia de *caorsa* per indicar el de la usura. I els exemples i referències que dóna acaben d'arrodonir el pensament: el Dant hauria erigit la nostra Nació en símbol miserable d'aquell pecat capital. Malvolença dels erudits? No; en tot cas negligència. Puix que s'ha de confessar que la lectura del període en el qual s'associa *avara* a *povertà*, indueix a la interpretació anotada. I, no obstant la inducció, és molt dubtós que contingui el propòsit d'acusar Catalunya d'avarícia, en el sentit modern de la paraula.

Equiparar, representativament, l'*avara povertà di Catalogna* a la *caorsa*, tal com ha fet Croce, estimula la controversia. El significat del darrer terme és clar. Amb pocs mots es pot esbossar la seva història. La Cristiandat, del segle v^è^ al xiii^è^, no admetia el comerç del diner entre cristians. Enumerar les disposicions eclesiàstiques i laiques que el prohibien ocuparia força espai. El fet notable és que, per dues raons concordants, en quedaven exceptuats els jueus: perquè aquell comerç era necessari i perquè aquests pertanyen a una altra religió. La impuresa de posar preu al diner bé podia quedar a mans d'un poble reputat d'impur. Però si inicialment la Cristiandat els empenyé a la *juevització*, després ella mateixa s'havia de *juevitzar*. Des de principis del segle xi^è^, en renéixer la vida comercial a Occident, s'inicia la concurrència dels cristians en el mercat del diner. Cahorsins i llombards són els primers a trencar la regla moral. S'explica, doncs, la simbolització de la usura en *caorsa*. Però no és igualment explicable la simbolització de l'avarícia, en el sentit sòrdid que enclou el terme, fixada a Catalunya. Aquesta no és ni ha estat mai una característica psicològica privativa del nostre poble. És indiscutible que tenim i hem tingut taquins, però de la mateixa manera individualitzada i en proporcions semblants els tenen i els han tinguts tots els països del món. L'acusació del Dant, per tenir el valor de símbol que ha proposat Croce, forçosament havia de representar un altre aspecte de l'avarícia.

Accidentalment, Machiavelli —*Il Principe*, Cap. IV— parla de l'accepció dialectal que *avaro* tenia a Florència al segle xv^è^. El mot —escrivia— *encara és aplicat*, en llenguatge florentí, a la persona que atresora d'una manera rapaç; raó per la qual, per qualificar en forma representativa un príncep que reté tant com pot les seves riqueses, es veu obligat a recórrer a la veu toscana *misero*. Per capir degudament aquest fragment, cal recordar que el parlar col·loquial florentí, com el sienès, el pisà, el luquès, etc., presenta algunes particularitats de vocabulari i de pronuncia dintre la llengua toscana. Al segle xv^è^, doncs, la veu *avaro* hauria conservat un significat arcaitzant a Florència. Era avar aquell que adquiria riqueses sense escrúpols i les acumulava, sense que, per merèixer la qualificació, fos precís que caigués en el defecte de gasiveria. Observem que els avars de Ramon Llull estan en aquest mateix pla i que si els censura és perquè guarden les riqueses i no donen res als pobres, dels quals, per contra, envegen els petits béns. Tal és la substància de l'avarícia conformada a la idea cristiana: amor a les glòries terrenals, manca de caritat, etc. I entre les seves modalitats trobem l'atresorament sòrdid, practicat per aquells que no solament no donen allò que han de donar als altres sinó que, al mateix temps, es priven del que es deuen a ells mateixos. En l'actualitat, la concepció més generalitzada de l'avariciós deriva de la modalitat sòrdida o de les actituds que

la recorden per la seva manca d'esplendidesa. No podría ser d'altra manera, puix que allò que era l'essència de l'avarícia en la idea cristiana, en la idea capitalista, no solament és ben vist, sinó honrat. El capitalisme, que és el resultat de l'acumulació de la riquesa, en el seu creixement ascencional ha triturat la idea cristiana medieval. I, a l'hora present, tots els actes de l'home es regeixen per l'afany d'acumular, d'adquirir el poder del diner.

Aquest afany d'acumular riquesa i poder és el pecat d'avarícia que es condemna en la *Divina Commedia,* siguin esplèndids o miserables els que hi caiguin. Els avars omplen l'infern, són els pecadors més nombrosos.

> Questi risurgiranno del sepulcro
> col pugno chiuso...
>
> *Inferno*, Cant III

Una figura representativa de la mà closa és Huc Capet i, per extensió, la seva nissaga (*Purgatorio*, cant XX). De què és acusada la Casa de França? D'haver adquirit poder per mitjà de la rapinya, la força i l'engany. Per analogia podem intuir que aquesta era l'avarícia de la qual acusava Catalunya:

> Se mala signoria, che sempre accuora
> li popoli suggeti, non avesse
> mosso Palermo a gridar: "Mora, Mora."
> E se mio frate questo antivedesse,
> l'avara porvertà di Catalogna
> già fuggiria perché non gli offendesse.
>
> *Paradiso,* Cant VIII.

La causa d'aquests versos: el domini català a Sicília. El seu significat és clarissim. Si el mal senyoriu que afligia el poble sicilià subjugat no hagués empès Palerm a la insurrecció del 1282, coneguda per les *vespres sicilianes*; i si Robert — al qual al·ludeix Carles Martel, que és qui parla, amb "mio frate" — ho hagués previst, hauria evitat que la rapacitat de la pobra Catalunya — *l'avara povertà di Catalogna* — els arribés a danyar. Sintetitzant: el poble sicilià per desfer-se del governament francès que el subjugava, es lliura a la rapacitat catalana; va sortir del foc per caure a les brases.

Aquí no és solament la idea cristiana, de la qual el gran poema és un trassumpte, la que fa condemnable l'avarícia de la nissaga d'Huc Capet i la catalana, sinó, entrellaçant-se-li, una idea moderna de la qual el Poeta és un dels precursors: el sentiment de la nació italiana i de la seva unitat i, en conseqüència, l'aversió als estrangers que exercien domini damunt les terres d'Itàlia. No acusava, doncs, a francesos i catalans de sòrdids — hauria estat un desfogament ingenu —, sinó d'una ofensa real: de rapaços. La qual acusació sí que té el valor simbòlic que Croce ha volgut veure en les paraules del Dant, puix que és plena de sentit històric. L'odi, rancor i menyspreu que els nostres antepassats s'havien guanyat a Itàlia, era una reacció fatal. Els cortisans i funcionaris que acompanyen els prínceps estrangers, senyoregin en qualitat de protectors, d'hereus o de conquistadors, no han estat mai ben vistos pels naturals de cap país. No ens ha d'estranyar que dels catalans es digués que *s'impinguavano della sostanza del popolo*, com més tard es va dir dels espanyols a la mateixa Itàlia, a Flandes i a les Amèriques. Recordem el que s'ha dit i repetit a Catalunya dels súbdits de la Corona de Castella que acompanyaren els Trastámara.

Observem, encara, que el terme *povertà*, en associar-se a *avara*, té més sentit dintre la concepció d'acumulació voraç que no pas en la de retenció miserable de riqueses. Croce i altres, seguint Giovanni d'Imola, volen veure en aquella associació una al·lusió als cortisans que el rei Robert va portar a Nàpols de Catalunya, on havia estat en ostatge del seu pare i on s'hauria fet amic de molts *pobres* catalans. Certament, aquell rei ha passat a la història amb fama de sòrdid. No obstant això, la interpretació que fa derivar les paraules del Dant de la condició d'aquell príncep i de la seva cort, per molt que hagi entusiasmat, empetiteix l'assumpte. Pels versos que acabem de reproducir es pot observar que aquest és de molta més ambició: va dirigit a tot un poble i per una causa ben concreta, per Sicília. En conseqüència no s'atribueix la *povertà* a uns personatges determinats, sinó a un país. I el Poeta deia bé, puix que la nostra terra tenia reputació de pobra en el món, com

ha escrit Ramon Muntaner en la Crònica (Cap. XXIX). Per fortuna, el patriotisme del nostre cronista, el qual amb sagacitat es proposa invertir l'asserció, l'obliga a unes consideracions interessantíssimes. A Catalunya no hi havien grans riqueses de moneda a mans de gent assenyalada, com s'esdevenia en altres parts, però el comú del poble era més pròsper que en cap altre lloc. Pesi al conformisme patriòtic de Muntaner —la seva vida reflecteix tot el contrari—, amb visió moderna es pot dir que aquell estat de coses era un exponent de mediocritat i amb visió florentina es podia dir que era la *pobertà*.

La gent catalana dels segles XIIe i XIIIe solament acceptava la *pobertà* com un fet advers del qual pugnava per sortir. La transició de la idea cristiana a la idea capitalista s'havia produït a Catalunya dintre el corrent evolutiu occidental. Si no havia pres la volada assolida en altres pobles no era pas per manca d'ambició sinó de possibilitats. Era damunt aquesta realitat social que Llull va poder vessar tantes acusacions, lamentacions i llàgrimes. En potència, ni els pobres de solemnitat, pels quals reclamava almoines, no estaven mancats de l'ambició general d'arrencar riqueses i acumular-les. No seria, doncs, exacte circumscriure-la solament a l'estament de la noblesa. Llull la presenta difosa entre la clerecia. Tanmateix, entre la gent que adquirí una major rudesa, cal posar de relleu els mercaders i patrons de naus, els corsaris i aventurers de tota mena, entre els quals cal esmentar els famosos almogàvers. Itàlia, i més tard Grècia, van ser els països més castigats per aquella riuada d'enfebrats de tots els estaments, d'ambicions llargament contingudes. La raó és òbvia. Aquells països es trobaven en el camí de les fonts llevantines de la riquesa, el monopoli de les quals tenien les ciutats italianes més opulentes. Els catalans es llançaren per aquella via d'una manera furiosa; cosa explicable: eren els darrers arribats a una bona taula en la qual no se'ls feia lloc. Venecians, pisans i genovesos s'hi havien instal·lat almenys des de les croades, mentre la gent marinera i mercantil de les nostres viles s'havia vist obligada, a causa de les guerres amb la moreria, a un tràfic marginal i esquifit. No va poder llançar la primera arcada del pont a les fonts de la riquesa, fins la conquista de les Balears, consolidada amb la del reialme de València, i, la segona, fins l'establiment a Sicília. Va ser, doncs, una concurrència tardana i, per això, més contrastada. Els que ho tenien tot ocupat, cobrien la seva rapacitat amb refinaments; els nostres, en canvi, exhibien una voracitat nua, impúdicament grossera; raó per la qual eren qualificats de bàrbars per aquells que la sabien vestir, la qual cosa donà origen a l'equívoc.

Rapacitat nua o vestida, els ramatges eren del mateix arbre de l'avarícia en la visió d'aquells que encara es nodrien de la idea cristiana. L'*avara pobertà di Catalogna*, doncs, només es pot explicar per l'entrada sobtada i rude dels catalans, en relació amb els altres pobles occidentals, en els processos avançats de l'acumulació capitalista. Però, el veritable significat de l'acusació, una cinquantena d'anys després d'haver-se escrit la *Divina Commedia*, ja no es podia interpretar degudament. Pel Boccaccio —cortisà en aquella cort napolitana de la reina Joana on tots els pecats capitals, que el Dant condemnava a l'infern i al purgatori, es glorificaven en paradisíacs—, avarícia era simplement manca de magnificència, taquineria pròpia d'ànimes miserables o manca de generositat —no pas amb les pobres gents sinó amb els iguals— d'aquells que podien ser generosos. I, en aquest concepte de l'avarícia van quedar arreconats els catalans per sempre més. Amb tot, cal convenir que hi ajudà una condició inherent al nostre poble, filla de la seva mediocritat econòmica i social; el sentit de la previsió que si no l'ha fet sòrdid tampoc no l'ha deixat ser esplèndid.

DIVERTIMENTO

Per Maria Aurèlia CAPMANY

Ella va seure enfront meu i va dir: — Això no hauria d'explicar-t'ho mai, però ja estic tipa — o potser va dir farta, però és igual — que aneu dient sempre: "La Gertrudis és una bona noia". Ara ja en tinc prou. Ja sé que seria millor que fes unes memòries, o també que em deixés psicoanalitzar, però no em dóna la gana. — Gertrudis tenia una manera de parlar un bon tros grollera. Ho dissimulava tant com podia però era inútil i de tant en tant et trobaves pensant: "Es clar, viu al Poble Sec". Però ella no en tenia cap culpa. I es va asseure millor enfront meu, s'arreglà la faldilla que de seguida tornaria a ser arrugada i va encendre una cigarreta, que després s'oblidà de fumar i que feia aquella olor insuportablement dolça del tabac ros.

— T'ho explicaré d'una vegada i llavors escampa-ho, si pots. El més fàcil és que no et cregui ningú, però això ja no és cosa meva. Voldria que quedés ben clar que em vaig preparar la motxilla sense premeditació. Entesos? Vaig posar-hi la consabuda llauna de foie-gras, la consabuda truita, i és clar, els ganyips, recorda-te'n bé. Vaig sortir de casa negra nit, i en ser a baix al replà, vaig fer aquella relliscada de ritual, però no vaig arribar a caure. Fixa't també en això, m'interessa enormement que quedi ben clar. Vaig sortir al carrer i era fosc. És l'única cosa que no puc evitar. Era fosc. Però, en fi, et puc donar la meva paraula que conec el camí de casa a les fosques. No era la primera vegada que sortia d'excursió a aquella hora, ni la primera vegada que corria carrer avall amb el vent gelat que baixa de Montjuïc i corrent sense parar arribava al Paral·lel. Ni tan sols pots adduir a favor teu que el *Paralelo* sigui el corrent babilònic de deshonestedat i plaer, perquè a aquella hora, si hi ha un sol carrer silenciós i adormit és precisament aquella avinguda — t'agrada més així? — del Marquès del Duero. És un riu, el Duero, oi? No se m'havia acudit mai pensar-ho. Potser avinguda o carrer dormia la seva borratxera de cada nit, però dormia. Vaig anar fins a Magòria, sense trobar ni una ànima vivent, sense sentir cap veu especial ni a dins ni a fora de mi, sense que ni una de les cantonades tan conegudes per mi fos ni per un sol instant modificada. Aquella horrible mona de Pasqua de la Plaça d'Espanya, era, paraula d'honor, al seu lloc de sempre. Vaig baixar a l'estació. L'estació feia aquella pudor de resclosit que sol fer qualsevol estació subterrània en aquella hora. Vaig prendre un cafè amb llet dolentíssim que tenia un gust remotament semblant a la regalèssia. Quan em vaig tombar, ells ja eren allí.

"Ells, no et preocupis, ells amb minúscula. Sense altra importància que la de ser precisament els que jo esperava. I cal que et facis capaç d'això, exactament els que jo esperava, i perquè no dubtis, perquè ni en un sol moment se't puguin acudir falses teories simbolistes, perquè no et creguis que es tracta d'una faula, et faré la fitxa de cada un d'ells.

"*Salvi Granet López.* 25 anys d'edat. Estatura mitjana. Una espatlla més alta que l'altra. Dependent del S.E.P.U. Una mica xafallós i filòsof d'afició. Lector infatigable de *Digests, Meridianos* i biografies.

"*Cebrià Lluhí Simó.* D'ofici desconegut. Noi que promet des de la més tendra infància. Nas llarg. 24 anys d'edat. Vidu de múltiples i variats amors. Autor d'un drama en tres actes, d'un sol quadre escrit, drama que té l'avantatge que es va variant segons el moment en què te l'explica. Sense altre defecte físic ni moral que el nas, realment massa llarg, que dóna a la seva cara un aire trist que no agrada a les noies.

"*Rosó Mauri Cervera.* No sé quina edat té. Ni quina és la seva especialitat. Ni el seu caràcter. Ni quan pesa. Ulls miops i molt foscos, i vestits trets de l'*Hogar y la Moda.* Ha llegit *Allò que el vent s'endugué*, *Van venir les pluges* i es llegirà *Sinuhé, l'egipci* quan ho posin al cinema. Ah, i li tinc una gran simpatia. A més, no pronuncia bé les ges.

"T'he guardat per al final

"*Josep Cornudella Salats,* perquè és un

capitost nat. Usa brúixola, mapes i goma d'esborrar. És més jove que tots nosaltres, però mana. Té 23 anys justos, és prim i no massa alt i té el nas de ganxo. Té una botiga on fan sants de guix i cornucòpies; a més pinta. Fa uns quadres amb unes dones de color de xacolata i una mena de tovalloles de bany vermelles i grogues, i uns gossos de color de xacolata i arbres totalment verds i morats. Diuen que s'assembla a un pintor que ara no recordo com se diu, i que està molt bé que s'hi assembli. Mai no he vist que cedís per res. Ni crec que mai hagi dubtat de res. Camina ondulat, la panxa endavant, el pit enrera i el nas novament endavant. En veure'm va dir:

"— Deu minuts massa d'hora. (Perquè li agrada arribar puntual, per tant sense excés ni defecte.)

"Ell va prendre els bitllets. Si vols, aquí pots començar a introduir qualsevol dels teus dubtes. Jo, és clar, no em vaig mirar els bitllets però, digues, francament, ¿quan ho has fet, tu? Per què li havia de dir: — Josep, un moment, deixa'm veure els bitllets! I què n'hauria tret, digues? Hauria vist sense cap mena de dubte un bitllet vulgar amb una inscripció que duia: "Plaça d'Espanya-Terrassa." I què? Si tot això que sembles insinuar amb la manera de mirar fos cert, creus que hi hauria cap diferència, en la meva manera de mirar el bitllet, i la manera de mirar i veure, naturalment, el vagó brut i el paisatge de roba estesa i de fum i de camps amb les piles perfectes dels fems i aquella lleugera pluma blanca que en sorgia i anava a confondre's amb la boira grisa que ho cobria tot?

"Així que vam arribar al tren, vam obrir les motxilles i ens vam posar a menjar. I després de menjar, cantar, i després de cantar, menjar altra vegada.

Com sempre. ¿Vols que t'ho juri? Voldria, amb tota honradesa t'ho dic, trobar aquell moment en què una certa pudor desconeguda m'avisés que havia passat una frontera; però no la vaig sentir. L'únic perfum perceptible era de truita. Això és tot.

"Es clar, cap la possibilitat que fos la meva visió, que estés canviada. Però això no ens ajuda gens, ni modifica el que t'estic dient. Perquè ara, jo et parlo, oi? I tu m'escoltes, em sembla. I la teva visió i la meva coincideixen no és així? Tu dónes realitat al que jo dic, escoltant-me, i jo he de creure't real pel fet que allargant la mà (i ho va fer) toqui el teu braç i m'adoni que tu tens una duresa, una consistència que impedeix que la meva mà dreta, la que et té el braç, es clogui d'una manera absoluta sobre si mateixa, com ho fa l'esquerra.

"Doncs bé. Jo veia Josep, assegut enfront meu en el tren, menjant la seva truita amb patates. No sé que dir-m'hi.

"En baixar del tren vam començar a caminar per la carretera de Matadepera. Vam començar el camí cantant i, a poc a poc, un darrera l'altre, seguíem caminant silenciosos, amb el pes cada vegada més dens de la motxilla. No sé quantes vegades aquell revolt ens prometia ser el que ens havia de donar l'entrada al bosc, però va anar essent substituït per un altre revolt que també a la seva vegada ens n'oferia la possibilitat. M'és absolutament impossible dir-te quant de temps va durar això, perquè vaig perdre d'una manera absoluta la mesura del temps, i un sol ritme meu, íntim podria dir, marcava el compàs de les meves botes en el sòl, de la meva sang en els dits de les mans, del repiqueteig lleuger, quasi burleta, de la cantimplora buida. Podria dir-te, és clar, com era el paisatge que ens seguia a banda i banda. Hi havia com sempre aquell camp de rostoll, i els claps de terra acabada de remoure, un cirerer amb unes quantes flors i unes quantes fulles, sense cap mena de relació amb la resta del paisatge, com un gerro xinès en el seriós despatx d'un notari. Però el cirerer va desaparèixer. Recordo també un grup d'alzines, perquè les vam veure arribar, i, a mesura que ens hi acostàvem, ens semblava que prometien alguna cosa, però no eren més que tres alzines fosques i ben disposades. No em puc deixar els plàtans d'ombra, encara que això de l'ombra és un dir, perquè no tenien cap fulla i donaven una terrible impressió de fred.

"I quan la carretera és va acabar, perquè és va acabar, a la fi, vam seguir un camí olorós entre pins, un camí que pujava, es perdia, el tornàvem a trobar darrera unes mates de bruc de color malva. La muntanya creixia a mesura que ens hi acostàvem, o

així ens ho semblava, perquè a cada moment hauries dit que aconseguíem el cim, però era només un cim i apareixia un altre esglaó de roca nua, rugosa, i grisa com la pell d'un elefant antediluvià. Per entre les esquerdes d'aquesta roca apareixien grups de pins molt verds, i de vegades fins i tot boscos sencers molt olorosos, amb el bruc totalment florit de color malva, i si daves un cop a les mates florides es desmuntaven amb una plugeta fina, sorollosa de clofolles de flor.

"En Josep anava al davant. Nosaltres seguíem i no dèiem res perquè estàvem cansats, perquè tenim un molt alt concepte de la disciplina, perquè es feia fosc. Recordo aquell cansament llarg i dens que no s'acabava. Avançava jo per un corredor llarg de parets altíssimes, i la terra flonja i llisquent de pinassa, a la qual jo procurava adherir-me completament, espantada de caure. Perquè sabia que en el moment de caure la motxilla es quedaria definitivament enganxada a terra.

"Ja era negra nit i ens costava seguir caminant, amb les mans balbes i un vent glaçat que ens interrompia el respir. Va ser llavors, quan ja ens crèiem perduts definitivament, que en Josep es va girar i va dir: "— Atureu-vos. Deixeu les motxilles a terra i enceneu un foc.

"I ho vàrem fer.

"El foc va brillar d'una manera quasi bé desconeguda; era prodigiosament agradable sentir-lo cremar. Però en Josep va dir: "— Ara vindran. Per tant és millor que recolliu les armes i us situeu darrera de cada mata de bruc, i prepareu l'arc.

"I efectivament, ens va donar a cada ú un arc i un buirac i el buirac era talment com aquells que es veuen en els dibuixos i que porten els amorets. Ens va donar algunes fletxes.

"Vam fer el que ell deia. Val a dir que a mi no em sorprenia gaire. La impressió d'un perill imminent havia estat tan profunda en mi que més aviat asseguraria que els preparatius em produïen una mena d'alleujament. Hi havia també, es clar, un tant per cent de por, i mandra de deixar el foc tan còmode. Però vaig fer el que em deien i vaig esperar rera una mata de bruc olorosa. Quin silenci més ple d'olor! En alçar els ulls vaig poder veure una llum molt blanca que venia de les copes dels arbres. I de sobte vaig sentir com una música donada per un instrument de corda i vaig pensar: "Es una fletxa." Vaig fer el cor fort i estenent l'arc vaig apuntar dalt dels arbres. No ho havia fet mai i això em preocupava, de manera que el meu esforç consistia a aguditzar les meves facultats per veure millor, sentir millor; i la fletxa es desprengué. I de l'arbre va caure a terra un home mort. Va fer xuf! en caure, perquè la terra era flonja. Això va ser només el començament, i ja m'havia desaparegut la por. Corria a estendre l'arc, deixar anar la fletxa que arrencava amb una lleu empenta i esperava contenta la caiguda de l'home. Com queien! Podia reconèixer-se cada moment de la caiguda, des de l'esforç entossudit de no desprendre's de les branques, fins a la remor lleugera de la caiguda i el cop de primer tou, i després, per fi, el to breu, dur, com si fossin els ossos els que arribessin darrerament a la caiguda. I es quedaven amb gestos estranys com si haguessin estat prèviament convinguts, adherits a la terra. "Però la nostra feina continuava. Hi havia veritables eixams d'homes en els arbres, perquè ells també feien el possible per atrapar-nos, amb les seves fletxes que feien aquell sorollet tan fi. Jo estava molt preocupada per una sola idea: que no m'encertessin al front. Saps?, sempre m'ha quedat gravat a la memòria aquell moment en què Jaume I assetjava la ciutat de Mallorca i una sageta va clavar-se-li al front, i ell se l'arrencà d'una revolada i va seguir cavalcant a l'entorn de les muralles. Sempre m'havia posat la pell de gallina aquest gest. Així es que jo m'amagava darrera les mates de bruc i només em decidia a apuntar quan el moviment de les branques em permetia dirigir els meus trets. Vaig tenir sort; jo sola en vaig fer caure, almenys, quatre o cinc.

"Per fi ens vam poder adonar que els arbres estaven completament buits. En Josep, com capitost que era, va sortir i es quedà un moment dret esperant, i no es va sentir cap soroll. A mi el cor m'anava de pressa i pensava en Jaume I.

Il·lustració de J. M. GIMENEZ BOTEY

"Aquesta espera va durar uns curts moments i llavors ell va girar-se i digué:

"—Va, de pressa. Mans a l'obra.

"No ens va haver de fer gaires explicacions; semblava que tot allò que anàvem fent era la conseqüència necessària del que ja havíem fet. Mentre uns muntaven sobre diversos i petits focs escampats un peu de fusta amb un ast, altres ens ocupàvem de despullar els morts i salar-los ben salats. Els lligàvem amb un cordill molt fi d'aquell que serveix per a pescar. Els lligàvem braços i cames procurant que adoptessin el posat vergonyós dels pollastres.

"Després cada ú de nosaltres prengué un home, un cop ben lligat, i ens costà perquè oferien una especial resistència a abandonar la seva posició estirada i cerimoniosa, i un cop ben lligats, dic, vam enforquillarlos a l'ast de tal manera que el cap quedava una mica inclinat amb aire humil i respectuós. Llavors els regàvem curosament amb oli tebi.

"Jo m'hi vaig aplicar molt i ho vaig fer tan bé com vaig saber. M'havia tocat en sorts un home ros i blanc de pell, d'aquesta mena de pells blanques que sembla que n'encobreixin una altra de rosada a sota. El seu bigoti molt ros, molt trist, queia com un raspall dels cars sobre la boca. El cabell era d'ondulat fi, ben clenxinat... Com ho diré? Feia pensar, si te'n recordes, en aquell actor de cinema que es va dir Gene Raymond.

"Enllestits els preàmbuls, em vaig asseure en un tamboret i em vaig posar a donar voltes a l'ast. Jo donava voltes a l'ast i no era pas fàcil, i cada vegada que amb un moviment de rotació tornava el rostre trist, jo veia, i potser era només per efecte de la llum desigual i llampeguejant del foc, els ulls que s'obrien i em miraven blaus, sorpresos.

"T'asseguro que vaig fer exactament com els altres, el vaig lligar de la mateixa manera, i el vaig ruixar a poc a poc amb oli tebi, i tenia cura que les voltes de l'ast fossin ininterrompudes i amb un ritme perfecte. Exactament igual com ho van fer tots. Però tothom ja estava llest, i es disposaven alegrement, fent rotllo, a menjar-se cada ú l'home que li pertocava ja cuit del tot. I el meu home era blanc, cru, amb la seva cara tristísima i el bigoti prodigiosament daurat. Sentia l'olor amable dels altres rostits, i veia el to daurat d'aquella carn ben cuita com aquelles lluents armadures antigues de quan ens diuen que anaven a la guerra amb elms d'or. Però l'home ros seguia girant quasi empès per la seva inèrcia, incòmode i totalment cru.

"No em puc treure aquesta idea del cap. Per què no es va coure? Sempre més he guardat com una obsessió aquest remordiment. I encara em sembla veure com obre els ulls i em mira amb el mirar blau o sorprès. He pensat sempre que...

Es va interrompre. I jo ho vaig aprofitar per dir-li una cosa que feia estona em preocupava.

— Escolta. Oi que has dit l'estació de Magòria?

— Sí, i què?

No li vaig contestar. Probablement no m'hauria sentit, i a més, ¿realment tenia cap importància que per Magòria no es pugui anar de cap manera a Terrassa?

TRES POEMES

PEL MEU MIRALL, SI VOLS, PASSEN RARES SEMBLANCES

Davant del meu últim mirall, en veure'm
sencer, malalt, potser acabat,
potser damnat, tan pàl·lid,
vaig dir molt lentament clares paraules,
belles, altes, fràgils, les més nobles
que trobava en la foscor del meu record.
Des de sempre, però, allí hi havia
grasses, molles, llefiscoses bèsties,
que dels recons venien fins als llavis,
a rosegar-me els mots mentre naixien:
no sents encara la remor profunda
de pergamí, d'ossos trencats, de vidre?
I al mirall, entretant, es reflectia
a poc a poc una perversa imatge,
el signe de la qual podràs entendre,
si fas també, com jo, l'estranya prova
d'esguardar el teu bon fons, qualsevol hora,
tot intentant de nou una impossible,
inútil creació per la paraula.

ASSAIG DE CÀNTIC EN EL TEMPLE

Oh, que cansat estic de la meva
covarda, vella, tan salvatge terra,
i com m'agradaria d'allunyar-me'n,
nord enllà,
on diuen que la gent és neta
i noble, culta, rica, lliure
desvetllada i feliç!
Aleshores, a la congregació, els germans dirien
desaprovant: "Com l'ocell que deixa el niu,
així l'home que se'n va del seu indret",
mentre jo, ja ben lluny, em riuria
de la llei i de l'antiga saviesa
d'aquest meu àrid poble.
Però no he de seguir mai el meu somni
i em quedaré aquí fins a la mort.
Car sóc també molt covard i salvatge
i estimo a més amb un
desesperat dolor
aquesta meva pobra,
bruta, trista, dissortada pàtria.

CANÇÓ DEL MATÍ ENCALMAT

El sol ha anat daurant
el llarg somni de l'aigua.
Aquests ulls tan cansats
del qui arriba a la calma
han mirat, han comprès,
oblidaven.

Lluny, enllà de la mar,
se'n va la meva barca.
De terra endins, un cant
amb l'aire l'acompanya:
"Et perdràs pel camí
que no té mai tornada".

Sota la llum clement
del matí, a la casa
dels morts del meu vell nom,
dic avui: "Sóc encara".
M'adormiré demà
sense por ni recança.
I besarà l'or nou
la serenor del marbre.

Solitari, en la pau
del jardí dels cinc arbres,
he collit ja el meu temps,
la rara rosa blanca.
Cridat, ara entraré
a les fosques estances.

SALVADOR ESPRIU

ARTUR, DESENCISAT

Personatges

Artur, rei	Funcionari 1er
Jutge	Funcionari 2on
Policeman	Manifestant 1er
Psiquiatra	Manifestant 2on
Nen	Manifestant 3er
Papa	

Altres policemen, manifestants i públic.
Acció: Londres 1952

Tribunal anglès. Davant del Jutge compareix un Policeman duent Artur agafat pel braç. Artur, naturalment, va vestit de cavaller de la Taula Rodona, i damunt del casc duu una coroneta d'or. Porta la visera alçada, i va desarmat.

POLICEMAN. — Detingut per insultar l'autoritat, senyor.

JUTGE. — Què ha dit?

POLICEMAN. — Vilà. No sé bé què vol dir, però pel to m'ha semblat un insult.

JUTGE. — És un insult. Què l'ha motivat?

POLICEMAN. — Anava a cavall en direcció contrària, i a més sense fer cas dels senyals del tràfic. Quan li he dit que es deturés, m'ha donat una empenta amb la mà esquerra i m'ha dit: "Pas, vilà!"

JUTGE (*a Artur*). — Culpable o no culpable?

ARTUR. — Sóc Artur.

JUTGE. — Artur, què?

ARTUR. — Artur, rei.

JUTGE (*al Policeman*). — Apunta: nom Artur Rei. (*A Artur*) Edat?

ARTUR. — Què?

JUTGE. — Data de naixença.

ARTUR. — 7 de maig de l'any del Senyor 867.

JUTGE (*mira significativament el Policeman*). — Professió?

ARTUR. — Rei.

JUTGE. — Sí, aquest és el vostre cognom. Però, què feu en la vida civil?

ARTUR. — Fins ara, he estat encisat.

JUTGE. — Deixeu-vos de cortesies inoportunes. Què feu correntment?

ARTUR. — Governo. Però he de dir-vos que les vostres preguntes em semblen bastant insolents, i us demano al meu torn: qui sou, vós?

JUTGE. — Us anava a multar amb tres guinees per insult a l'autoritat. Ara n'afegeixo una altra per reiteració del desacat, contra la persona d'un jutge de Sa Majestat Britànica.

ARTUR. — Sóc el rei Artur de Camelot. He estat encisat centenars d'anys en una illa i ara, d'acord amb la llegenda, torno per regir el meu poble. Acateu-me, doncs, vós el primer.

JUTGE. — Encara que això fos possible — i és materialment irrealitzable — aquest país es governa ja per un sistema de dos partits, laborista i conservador, que s'alternen en el poder, deixant insatisfeta alternativament la meitat del país. A més, tenim una Monarquia establerta. No crec que hi hagués lloc per a vós. Però el vostre cas no em sembla ésser aquest, sinó més propi per a merèixer l'atenció del psiquiatra. (*Al Policeman.*) Que cridin el psiquiatra.

(El Policeman se'n va, i torna de seguida amb el Psiquiatra, que és un subjecte amb aspecte de boig, enorme cabellera revolta, i que duu una bata blanca tota tacada.)

JUTGE (*assenyalant Artur*). — Diu que és el rei Artur.

PSIQUIATRA (*mira Artur*). — Bé, bé. Un cas d'exhibicionisme, complicat amb doble personalitat i deliri de grandeses. Esquizofrènic. Dieu: quants són dos i dos?

ARTUR (*despectivament*). — Bufó!

PSIQUIATRA. — No hi ha dubte. De quin color era el cavall blanc de Sant Jordi?

ARTUR. — Aquest home està boig. Els meus bufons tenien més gràcia.

PSIQUIATRA (*auscultant-lo*). — Repetiu trenta-tres tres vegades. (*En veure que*

Artur no diu res, es treu una maceta i li pica a l'esquena. El cop produeix un so metàl·lic.)

ARTUR. — No em toqueu!

PSIQUIATRA. — Treieu la llengua.

(Artur li dóna un revès amb la mà, i l'estén per terra. El Policeman se li abraona al damunt, però Artur se'n desempallega i el deixa també estenallat. Abans que el Jutge pugui fer res, surt de l'estança.)

Carrer. Artur dalt de cavall, cap al Strand. La gent el mira, però sense gaire curiositat. Un nen diu al seu pare:

NEN. — Mira quin guerrer, papa!

PAPA. — Deu ésser un anunci d'*Ivanhoe*.

Artur segueix caminant, emmurriat. Els automòbils li donen alguns ensurts. Pel carrer puja amb molt d'ordre una manifestació comunista, que l'aconsegueix. Artur segueix avançant voltat de pancartes que diuen: "Llibertat per als Rosenberg", "Morin els imperialistes americans", "Anglaterra per als anglesos". "No volem ésser esclaus de l'Oncle Sam", i altres per l'estil. Artur i manifestació (que venia del palau de Buckingham) arriben a Downing Street, on s'aturen al davant del nº 10. Des del bal-

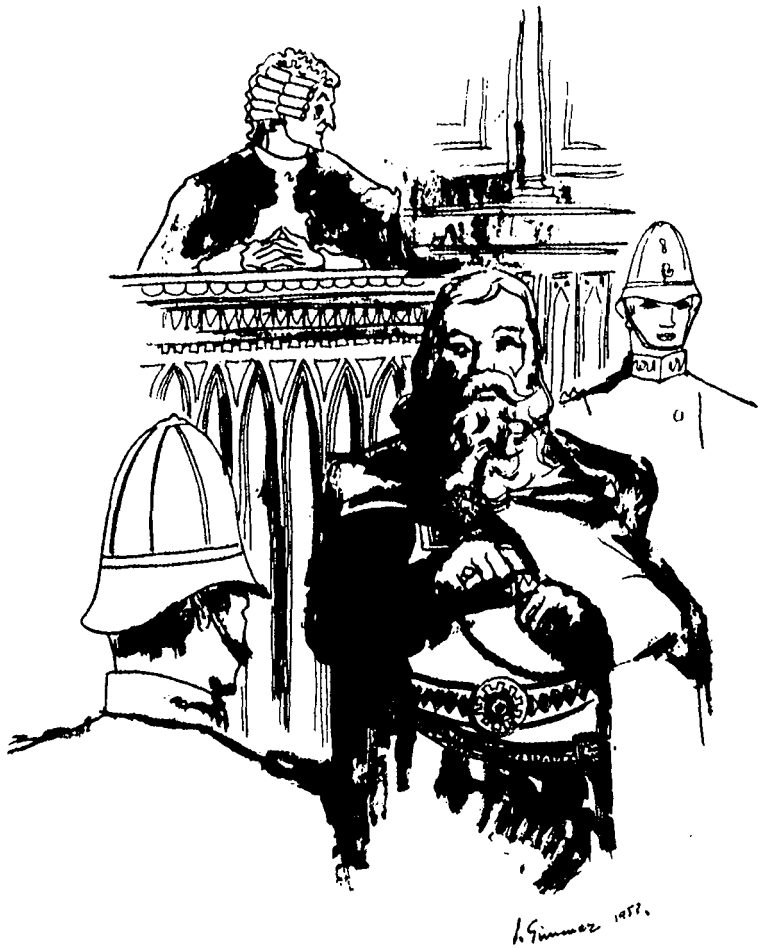

Il·lustració de Joan GIMENEZ

có de la residència del Primer Ministre, dos funcionaris observen i comenten:

FUNCIONARI 1er. — Quina pensada! Una manifestació comunista, que porta com a símbol vivent el rei Artur!

FUNCIONARI 2on. — Creieu de veritat que representa el rei Artur, aquest individu?

FUNCIONARI 1er. — És clar. I mira! Alça la mà com si volgués parlar.

ARTUR. — Ara ojats! És hora ja que el que s'ha de saber se sàpiga!

MANIFESTANTS. — Molt bé! Molt bé!

FUNCIONARI 1er. — Quina poca-solta! El rei Artur fent de propagandista del Kremlin!

ARTUR. — Anglesos! L'hora de la llibertat ha arribat! (*Visques*) L'home que us ha d'alliberar, no és lluny de vosaltres! (*Veus: Visca Stalin!*) Ajudeu-lo a enderrocar l'actual rei, que governa sense cap dret, usurpant el lloc d'aquell a qui escau! (*En aquest punt l'entusiasme dels manifestants es desborda, i pertot se senten crits subversius.*)

FUNCIONARI 2on (*es posa pàl·lid*). — Això ja és més greu, Stevens. Ataquen la Monarquia.

FUNCIONARI 1er. — Vaig a telefonar a Scotland Yard i als Comuns, per assabentar el Primer Ministre, que encara deu ésser allà. (*Se'n va.*)

ARTUR. — Anem ara al palau reial!

MANIFESTANT 1er. — Totjust en venim.

ARTUR. — Doncs tornem-hi! Cal llençar aquest rei usurpador per la finestra!

MANIFESTANT 2on. — Parleu de la Reina?

ARTUR (*una mica desconcertat*). — Una reina? Quina? Ginebra?

MANIFESTANT 3er. — Ginebra fou un fracàs! No ens en parleu! No volem sentir parlar més de Societats de Nacions ni d'ONUS!

ARTUR. — Jo sóc el vostre rei! (*Tothom emmudeix de sobte. Artur crida, enmig d'un silenci glacial:*) Sóc Artur de Camelot, el rei de la Taula Rodona! He tornat de l'illa d'Arnavon, amb el meu bon cavall, la meva corona i la meva espasa Excalibur, per regnar de bell nou sobre vosaltres!

FUNCIONARI 2on (*a Funcionari 1er, que ja ha tornat*). — Aquest home fa molt bé el seu paper. Ja heu telefonat?

FUNCIONARI 1er. — Sí, ara vénen forces de Policia. Tenen ordre de detenir l'incitador dels atacs a la Monarquia.

FUNCIONARI 2on. — Artur?

FUNCIONARI 1er (*rient*). — Sí, Artur.

El Tribunal del començament. El mateix jutge. Compareix novament Artur, envoltat de policies i emmanillat. Va sense casc, i té un posat molt furiós.

JUTGE (*llegint un informe*). — Això ja és més greu. "Incitació a la revolta, atacs a la Monarquia, deu policies ferits, dos d'ells greument, escàndol públic, insults reiterats a les autoritats i a les institucions..." De moment (*a Artur*), mentre se us fa el procés, restareu detingut i incomunicat.

ARTUR (*donant estrebades*). — Sóc Artur! A mi, Lancelot; a mi, Gawain; a mi cavallers! No em toqueu, villans, rústecs! No toqueu el rei! (*Els policemen el subjecten fortament.*) No em toqueu, us dic! (*Artur dóna una estrebada terrible i resta lliure i imposant al mig de la sala. Els policies s'aparten amb por i respecte. Ell alça les mans engrillonades, i diu amb forta veu:*) Mireu el que heu fet d'un rei! Sóc el vostre rei, rei per dret diví, i vosaltres m'ignoreu i em menyspreeu! He passat al costat vostre, i no m'heu reconegut! He vist poc de la vostra vida, però em sembla que tot hi és fet per ignorar els reis i per exalçar els villans. Ve un rei entre vosaltres, i en feu befa, l'escarniu i el carregueu de cadenes! Només la reialesa pot comprendre la reialesa... (*Bruscament.*) Torneu-me a la meva illa. Enyoro l'encantament.

JUTGE (*amb ironia*). — No dèieu que estaveu encisat?

ARTUR. — No. Estic — per a sempre — desencisat. (*Se l'enduen.*)

ANTONI RIBERA

MARAGALL I UNAMUNO CARA A CARA

Per JOAN FUSTER

(*Continuació*)

Jo em resistesc a admetre que aquesta oposició última entre Unamuno i Maragall es dega, *només*, a això que d'una manera vaga s'anomena temperament, i que els entesos redueixen a hormones o a altres coses encara més escondides o inaprehensibles. Ni admet com decisiva una diferència de formació intel·lectual, sempre important, però relativa. (En l'*Epistolario* els veiem units per llur afecció a Goethe — insospitada en Unamuno —, a alguns romàntics alemanys i a Spinoza, més una repugnància comuna pels escriptors francesos, tan en voga entre nosaltres aleshores i després.) Al temperament i a la formació, cal afegir l'element ètnic, o per precisar-ho més, la situació nacional respectiva, a què he al·ludit al principi. Resulta imposible imaginar-se un Maragall situat a Castella i un Unamuno a Catalunya: a la Castella i a la Catalunya de principis de segle, concretament. I açò equival a dir: si Unamuno era *així* és perquè Castella — la *seua* Castella — era *així*; si Maragall era *així* es perquè Catalunya — la *seua* Catalunya — era *així*. Però amb això no vull establir entre la terra i el temps, per un costat, i l'home, per l'altre, una relació de causa a efecte. Preferesc acudir a una més intel·ligent explicació, estil D'Ors: llur relació és *funcional*. En el cas de Maragall, en particular, es pot dir que ell era alhora causa i efecte de la seua Catalunya. No s'ha d'oblidar que en les seues concepcions, la pàtria és *mare* i *filla* del seus hòmens: cosa que es rep i ens encunya, i cosa que encunyem en fer-la: *herència* i *empresa*, al mateix temps. Maragall parla sempre com a català i de Catalunya estant: d'aquella Catalunya que renaix espiritualment i material, més encara: que floreix, acomplida ja aquesta doble *renaixença*, i que és matèria i escenari de revolució. *Calenturienta*, la qualificà ell. (*O. C.*, pàg. 994). Un país i una època bulliciosos, en els quals la *vida* s'obri, esplèndida, amb totes les seues possibilitats i tots els seus perills. Maragall sent i cura l'enorme gravidesa de Catalunya. Hi exerceix un magisteri, i ho fa amb una entendrida responsabilitat. Sap que la seua veu, si no seguida, serà escoltada. Ser poeta, allí, entre parlamentaris i anarquistes, industrials i senyors Esteves, tenia, a desgrat de tot, un abast virtual d'influència i d'acció. Quan s'adreça al seu poble, o a la burgesia robusta de què ell — vitalista rebel — forma part, o a la imatge complexa de la seua ciutat, Maragall mescla diatriba i elogi, amor i dolor. La seua primera reacció — en plena joventut, 1890 — fou això: mera reacció: *Ah! Barcelona, Barcelona, ciutat burgesa, humida, aplanadora, ah burgesia, ah muretons i flassades, gènero tou i de poca consistència, ah mitjania, en riquesa, en posició, en tot, ah! símbol de tota mitjania, tu Barcelona m'has ben fotut!!! I enmig de tot n'haig de donar gràcies a Déu i em resigno a ésser barceloní en tota la força i extensió de la paraula. Que en som, de fenicis!* (*O.C.*, pàg. 1813). S'hi resignà, i com a premi pogué descobrir alguna cosa més que la mitjania que s'alçava davant el seu romanticisme impacient. S'hi resignà conservant el rent de la insatisfacció: la seua *Oda a Barcelona*, els articles que escriu quan la Setmana Tràgica — *La Església cremada* i *La ciutat del perdó*, tan actuals — o sobre la Sagrada Família de Gaudí, ens mostren un Maragall igualment allunyat del *desahogo* — com diria Unamuno — que de qualsevol patrioterisme alegre. Mai no va caure el nostre poeta en la retòrica ingènua i ponderativa, quan parla de Catalunya: ja havia passat el temps — el primer temps — de *l'enyorança*. Aprecia amb justesa tots, tots els ferments que albergava el seu poble, els positius i els negatius: que per ser ferments, co-

nats de vida, *vida*, eren ja per a ell valuosos i encoratjadors. A Maragall, l'atrau el concret tant com l'enutja l'abstracte. I el concret era aquella Catalunya, aquella realitat prenyada. Quan escriu, escriu pensant-hi. Ho necessita i la necessita *para hablar en vivo*. Llegiu, respecte d'açò, dos articles seus molt característics: *El "ismo"* i *Evocación* (*O. C.*, pàgs. 934 i 999), que traspuen el mateix desinterès, idèntica por a l'abstració, a allò que per ell era el buit: és a dir, la no vida, ben distint de la mort; quelcom que no pot donar lloc a *una major naixença*, transcendent o no.

Al costat de la Catalunya agitada, amb les seues bombes i la seua prosperitat, els seus nous partits i les seues noves ambicions, la Generació del 98 descriu, pel seu compte, l'Espanya castellana. Millor dit: dues Espanyes. Una, l'Espanya real, de cacics i toreros, religiositat tèbia, antieuropea: l'*España inferior* que després imprecaria don Antonio Machado. I l'altra, l'Espanya que ells, els hòmens del 98, busquen a través de Castella, a través de la revisió de mites i històries castellans, l'Espanya que ells — alguns d'ells — anomenaran, per a bé o per a mal, *eterna*. Amdues Espanyes són tristes i desolades, variants d'una mateixa i tòpica *Espanya negra*. El variat repertori de solucions que els del 98 proposen parteix d'aquesta constatació primària. Llur arbitrisme intel·lectual continua una tradició de pedaços, receptes i panacees que arranca del temps dels Àustries. L'arbitrisme d'Unamuno és religiós. Ell esgrimeix el seu cristianisme agònic com un cauteri — a vegades com una banderilla. El seu quixotisme té més de bogeria que de cavalleria, i, naturalment, desemboca — igual que qualsevol altre quixotisme, és a dir, com sempre que la bogeria es fica en cavalleries — en una renúncia d'allò que constitueix el propòsit últim de Maragall: l'eficàcia. Unamuno se'n queixa. *No puede ser, querido Maragall, no puede ser, no puede ser* — escriu en 1907 (*Ep.*, pàg. 69) —. *Estoy amargado con lo que veo y oigo... Estas gentes tienen cerebro cojonudo. Quiero decir que en la mollera en vez de sesos tienen testículos.* I Maragall subscriu, des del seu angle, aqueixa visió pessimista d'Espanya. La missió de Castella ha terminat a Espanya, diu (*O. C.*, pàg. 1372). Unamuno n'és l'últim supervivent: *Nunca los que hemos nacido de cara al Mediterráneo, nunca los hijos del húmedo Portugal, podremos acudir bajo su bandera; pero todos nos sentimos forzados a bajar un momento las armas y a inclinar la frente saludando al último héroe castellano* (*Ep.*, pàg. 39). *Siempre me parece que Ud. es el único español vivo*, li escriu en un altra ocasió (*Ep.*, pàg. 61). Perquè Maragall creu que *un pueblo vive sólo en cuanto se siente un espíritu propio y una misión consiguiente*, i a Espanya — *ya comprende Ud.*, afegeix, *que si algo hay aquí en Cataluña representa, al menos por ahora, una desintegración* — només troba Unamuno posseint consciència de l'esperit i de la missió pròpiament espanyols. I certament, Unamuno encarna aquest esperit, per dir-ho amb major exactitud, l'esperit castellà, tal com Maragall entén l'esperit d'una col·lectivitat: entranya intransferible, fidelitat a la terra, autenticitat. Unamuno encarna aqueix esperit, però no la missió: cap missió. Unamuno era massa Unamuno per a això. De la seua ploma brolla el cant de cigne de la Castella eterna. El que ha vingut després és ja una altra cosa.

Quant a l'Espanya coetània, Unamuno i Maragall s'uneixen en la desanimació i en el blasme. Els dos, mantenint-se al marge de la política, hagueren de comprometre's en ella o contra ella, més bé. Unamuno, àdhuc en els seus moments més aparatosos — els que recull el llibre *Dos artículos y dos conferencias* (Madrid, 1930) —, fou fonamentalment antipolític. No obstant, en pocs intel·lectuals d'aquell temps com en els nostres dos poetes, l'interés per la política peninsular és tant atent, ni tant inflexible en el juí, ni tan dolgut en la seua clarividència. Per la política que s'hi feia i per la que s'hi hauria hagut de fer. *En España* — escrivia Joan Maragall (*O. C.*, pàg. 1492) —, *la pasión política no es sino el disfraz de otras pasiones más primitivas que busca en aquélla satisfacción disimulada; por esto se presenta una violencia que parece desproporcionada a su objeto; y es que el objeto es otro.* I agrega: *Así, pues, español, ¡oh hermano mío!, abandona toda ficción política*

y entra en tu alma. És la farsa, l'absurd i artificiós dels *tinglados* governamentals, la mixtificació, se'n diga *romerobledismo* o un altre nom, allò que Maragall condemna. Aqueix *entra en tu alma* és la nostàlgia de les energies veritablement vives, populars en llur plenitud, que la mala política nega, desvia o enterboleix. La poca fe d'Unamuno i la molta de Maragall, en política, és a dir, en l'ordre patriòtic de *renaixença* o *regeneracionismo*, es centren en la vitalitat social. Ells pensen sempre en el poble com a material palpitant i lliure, sense interferències de la rutina ni del simulacre. La *política*, la política dels polítics, té un bon aliat en el marasme col·lectiu, en el cansament que seguí la pèrdua de les colònies; però xoca amb els primers símptomes d'un desentumiment parcial: la Catalunya que es mou. Maragall s'agafa a aquesta paret llisa: l'esperança. *No cree Ud. en los bárbaros que le rodean* — escriu a Miguel de Unamuna (*Ep.*, pàg. 72) —, *ni en sus hermanos, ni en nosotros; y a todos dice las verdades, pero sólo las amargas, que son las únicas que siente. Pues yo en nada le niego la razón y, sin embargo, no me entristezco, porque espero. He aquí todo el secreto. Este es también el secreto de la fuerza actual de Cataluña: es un pueblo que espera. Tiene todos los defectos y todos los excesos que usted dice y muchos más; pero espera, y ésta es toda su fuerza.* Aquestes paraules estan escrites en 1907, en plena Solidaritat. Unamuno dubtava — era la seua vocació, quasi el seu ofici — del que aleshores s'esdevenia a Catalunya: *¡Momento de hermosura... bien! ¿Y el fruto?* El fruit no podia ser el que demanava Unamuno, ni el sencer que somniava Maragall; però sí que n'hi hagué, de fruit i una mica en el sentit del nostre poeta: *¿Hasta dónde irá? ¿A qué?* — segueix Maragall, referint-se a Catalunya —. *Yo no lo sé y casi le diré que no me importa, porque lo sustancial, lo esencial, el pedazo de vida eterna es esta que vive ahora* (el nostre poble), *avanzando y esperando. Esta nuestra actualidad sentimental vale más que todo el imperio romano. Este fuego nuestro es el que quisiéramos comunicar a todos los pueblos españoles, no para esto o para aquello, sino por el fuego vivo en sí, y eso iría a donde debiera ir, que siendo por camino de entusiasmo vivo, siempre sería a un fin de bien* (*Ep.*, pàg. 73). Tornem a trobar, ací, la suprema convicció — la suprema confiança — maragalliana: davant la política i davant tot. La vida creadora. *No ens calen pas programes massa concrets*, escrivia a Pere Corominas (*O. C.*, pàg. 1372). L'important és l'entusiasme *viu*, el foc *viu*, l'esperança. Automàticament, ens menaran a *un fi de bé. Aquí hay algo vivo gobernado por algo muerto, pero lo muerto pesa más que lo vivo y va arrastrándolo en su caída a la tumba*, diu en *La patria nueva* (*O. C.*, pàg. 1393). En aquell moment, segons el nostre poeta, el Catalanisme — part del *algo vivo* — pogué convertir-se en *una palingenesia nacional* (*O. C.*, pàg. 1372). És la conjuntura en què el Catalanisme, almenys en els teòrics del sector aleshores preponderant — Prat de la Riba i la seua idea de l'*Espanya Gran* —, té voluntat intervencionista. Però els hòmens del 98 no se n'assabentaren: ells no miraven el proisme. Els polítics, sí: però, a aquests, no els interessava cap classe de palingenèsia. I si Unamuno afirma — uns anys abans, 1905, per bé que l'equació política i espiritual era la mateixa — que *el deber de Cataluña para con España es tratar de catalanizarla* (*Ensayos*, I, pàg. 743), la seua intenció és rotundament oposada a la dels catalans.

Ningú no ha donat una paraula tan encertada par a definir el pensament de Maragall com el propi rector de Salamanca. El qualificà de *panpoetismo* (*Ep.*, pàg. 154). Prenent l'accepció etimològica de poesia, simplement sinònima de creació, i eixamplada fins a més enllà del literari, la filosofia maragalliana — *si es que de filosofía maragalliana se puede hablar* (*Ep.*, loc. cit.) — és un exultant panpoetisme. Devot de Novalis, de Goethe, i de Nietzsche, Maragall fou un romàntic, com ho fou Unamuno. Va creure en l'esperit — en l'esperit fecundant i venjador — i en la vida. El seu sentit del transcendent, per tant, havia de ser una modalitat d'aqueix cristianisme mediterrani, que diríem franciscanisme. Potser amb una lleugera inclinació panteista. Fou poeta amb l'íntegra consciència de ser-ho:

la seua vocació personal es confonia amb una missió redemptora de cara al seu poble. Escrivia a Unamuno: *Esta fuerza, la esperanza — podemos decirlo sin falsa humildad y sin falso orgullo — se la hemos dado* (a Catalunya) *— o despertado, mejor — nosotros los poetas, cada cual en su medida.* (*Ep.*, pàg. 72). Perquè la poesia constitueix el mitjà de revelació de l'ànima concreta que ofeguen els patriotismes abstractes: en aqueixa revelació pot realitzar-se la unitat, i aleshores *la poesía* — assegura (*Ep.*, pàg. 85) — *sería la mejor política.* No una política literària, ni una mera entente de minories, perquè *la verdadera sublimidad en una poesía consiste en su aptitud para hacerse popular desde su altura* (*Ep.*, pàg 43), i si el poeta aconsegueix comunicar la seua convicció *en palabras vibrantes de poesía, el pueblo creerá que siente lo que nosotros sentimos* (*Ep.*, pàg. 73) i començarà a sentir-ho. Esperit i missió s'identificaran, i el poble *viurà*. Aquesta política la predica Maragall a Unamuno, a propòsit del problema dels nacionalismes peninsulars: *Esta alma ibérica que todavía somos tan pocos en sentir, hay que buscarla hacia adentro: hacia adentro de su Castilla los castellanos, hacia adentro de su Portugal los portugueses, hacia adentro de nuestra Cataluña los catalanes, hasta llegar a la raíz común. Hacia adentro de cada modalidad hasta encontrar la causa única de las modalidades* (*Ep.*, pàg. 97). Però fou debades. Unamuno es confessà sempre impotent per a entendre Catalunya, i veia la unitat no en la *raíz común* sinó en la fusió actual. Per a ell, com per als pocs escriptors castellans que s'han acostat a Catalunya, aquesta només havia d'aportar a Espanya el seu treball i el seu entusiasme, i renunciar la seua ànima i la seua llengua. Era inútil demanar al basc de Salamanca aquell *primer reconocimiento de diversidad, irreductible a simple unidad, pero no a composición,* de què li parlava Maragall (*Ep.*, pàg. 44). *En esta composición, nunca aún realizada, está el secreto de la grandeza de España.* Unamuno no creia en composicions, sinó en imposicions: la unitat espanyola, per a ell, era el resultat o l'usdefruit d'una victòria. Va ser, realment, home de guerra civil, no de diàleg. Maragall ho era, en canvi, de pau civil, de concòrdia: *un treballador esperançat.* Aquesta discrepància mina quantes afinitats tingueren i desitjaren. Quan en 1911 la mort de Maragall interromp l'*Epistolario*, els hòmens i els fets prolongarien en altres terrenys els temes que ocuparen i preocuparen els dos escriptors. Però la nostra història més recent, i açò que encara no és història, foren de l'un costat i de l'altre, més unamunians que maragallians.

MARTÍ
POETA I SOLDAT DE LA PÀTRIA

Per MIQUEL FERRER

I

La vida d'escriptor de José Martí i Pérez, comença amb un poema separatista l'any 1869 i acaba amb el seu dietari de soldat, interromput el dia 17 de maig del 1895, dos dies abans de morir al camp de batalla.

Als setze anys, la seva primera font d'inspiració és la pàtria esclavitzada. El seu poema *Abdala*, publicat en el primer i únic número del periòdic revolucionari titulat *La Patria Libre*, canta la independència de Cuba tot parlant de la simbòlica Núbia. I amb la publicació d'aquest poema dóna el primer gran disgust al seu pare —Marià Martí i Navarro— un bon home, fill del País Valencià, que, lamentablement espanyolitzat, havia anat a Cuba cap el 1850 amb el grau de sergent d'artilleria de l'Exèrcit d'ocupació. La seva mare —Leonor Pérez Cabrera— era filla de les Illes Canàries i estimava amb idolatria el seu fill José Julián, nascut al modest carrer de Paula, de la barriada de San Isidro, de L'Havana, el dia 28 de gener del 1853.

L'abrandament patriòtic omple la vida d'estudiant de Martí. I quan ell i uns companys d'escola contemplen la desfilada de voluntaris espanyolistes que s'han passat al costat de l'enemic, se'n riuen i els tiren pells de taronja. Poc després, quan la policia espanyola va a casa del seu millor amic, Fermín Valdés, per a detenir-lo, li registren els papers i li troben unes ratlles d'amenaça a un antic condeixeble que s'ha posat al servei de l'invasor: Carlos de Castro y Calvo.

Aquelles ratlles, signades per Martí i Valdés, foren considerades subversives i atemptadores a la *integridad nacional:*

Compañero: ¿Has soñado tú alguna vez con la gloria de los apóstatas? ¿Sabes tú cómo se castigaba en la antigüedad la apostasía? Esperamos que un discípulo del señor Rafael María de Mendive no ha de dejar sin contestación esta carta.

Martí se'n fa responsable ell tot sol. I el consell de guerra el condemna a sis anys de treballs forçats, sense tenir en compte que es tracta gairebé d'un infant. Tenia setze anys.

Un cop a la presó, escriu a la seva mare:

...En la cárcel no he escrito ni un verso... En parte me alegra, porque ya usted sabe cómo son y cómo serán los versos que yo escriba...

La condemna l'ha de complir a les famoses pedreres de San Lázaro, que té arrendades un català: Josep Maria Sardà i Gironella. Sis mesos de presó preventiva i sis de presidi fan estralls en el seu dèbil organisme. Comença a manifestar-se-li la tuberculosi i les llagues que li han fet els grillons se li tornen purulentes. L'empresari Sardà es compadeix d'ell i com que tenia molt de bo a la Capitania General espanyola, aconsegueix que li commutin la resta de la pena per la deportació. I la deportació és, precisament, a Espanya, lluny de la Pàtria. L'acompanya el seu inseparable amic Fermín Valdés, guatemaltec, fill de casa bona, a càrrec del qual van totes les despeses.

Trobant-se a Madrid, els arriba la notícia del nou gran crim comès pels espanyols a L'Havana, amb l'afusellament de vuit estudiants de medicina. L'assassinat d'aquells antics companys de lluita desespera els dos amics. I Martí promet venjar-los i escriu la seva famosa oda titulada *A mis hermanos muertos el 27 de noviembre* (1871).

Es a la mateixa capital d'Espanya on llança el seu pamflet titulat *El presidio político en Cuba* (Madrid, 1871) denunciant a la cara dels mateixos espanyols tota la barbàrie del règim presidiari que tenien establert a la seva terra.

Arribà la proclamació de la República i ho aprofità per a dir als republicans espanyols quins eren els seus deures davant la tragèdia de Cuba; i publica el seu nou pamflet titulat *La República Española ante la Revolución Cubana* (Madrid, 1873).

Martí no dissimula enlloc el seu ideari separatista. No és estrany, doncs, que a Madrid no hi faci amics i que es faci mal veure fins i tot de la gran majoria dels republicans que es diuen liberals i d'esquerra. Ells tenen altra feina a fer que preocupar-se de la llibertat del poble cubà. Primer s'ha d'afiançar la República; després ja s'ocuparan dels problemes secundaris... I no s'adonen que l'afiançament de la República podia venir del reconeixement dels drets i les llibertats de les diverses nacionalitats sotmeses, per força, a l'Estat espanyol, unitari i centralista...

Però al cap de poc temps, el general Pavía acabava amb aquella República a mig fer i un altre general espanyol —Martínez Campos— s'encarregava de proclamar el restabliment de la monarquia, des de Sagunt, i feia desembarcar a Barcelona, camí de Madrid, el Borbó Alfons XII è, que era a l'estranger esperant la seva hora.

Martí havia aprofitat l'estada a la península per a fer filosofia i lletres a la Universitat de Saragossa. Volia cursar altres estudis, però fastiguejat dels espanyols i instaurada, novament, la monarquia, va marxar cap a França, sempre acompanyat del seu fraternal amic Valdés.

A França van veure les coses més importants i van establir contacte amb les personalitats per ells més admirades. Però ben aviat agafaven el vaixell i, no podent tornar a Cuba, desembarcaven al port mexicà de Veracruz a principis del

1875, pocs mesos després d'haver caigut, sota les bales enemigues, el gran Carlos Manuel de Céspedes, capdavanter de la gran guerra independentista cubana iniciada l'any 1868.

II

Des de Mèxic comença l'acció literària, periodística i política de Martí per terres d'Amèrica.

A Cuba continua la lluita armada contra els espanyols i, cada dos per tres, des de Madrid, canvien els capitans generals i els crims de tota mena es multipliquen.

Martí fa amistats personals per tot arreu on passa. I, parlant de la tragèdia cubana, fa amics i simpatitzants de la causa emancipadora del seu país.

A Mèxic, l'any 1877, als 24 anys, es casa amb la cubana Carmen Zayas. Fou un matrimoni dissortat. Es pot dir que la vinguda del fill va precipitar la seva ruptura. Perquè la coincidència patriòtica que va fer enamorar principalment a Martí, va acabar quan la muller, amb el primer fill, volia exigir-li l'abandonament de la lluita per a dedicar-se, exclusivament, a ella i a la criatura que acabava de néixer. I Martí no va transigir.

Aprofitant-se de l'amnistia dictada pel general espanyol Martínez Campos, en funcions de capità general de l'Illa, i després del Pacte de Zanjón (1878) que posava fi a l'anomenada Guerra Gran cubano-espanyola, Martí va tornar a L'Havana. Però les seves activitats subversives li varen valer una nova deportació.

Tornà a Mèxic, passà la primera frontera centreamericana i visqué la seva famosa aventura sentimental que li féu escriure aquells versos dedicats a *La niña de Guatemala*. Del seu pas per aquest país queda, encara, una petita obra en un acte, titulada *La luz de la libertad*, cantant la independència guatemalteca. Aquesta obra s'edità, anys més tard, a Catalunya, a la impremta Roca, de Reus (1886).

El seu contacte amb els nuclis revolucionaris en lluita contra el despotisme imperant a Venezuela el fan participar en la campanya popular contra la tirania del general Guzmán Blanco i col·labora a les revistes liberals de Caracas. Fins que el dictador l'expulsa del país.

El seu *Ismaelillo* (Nova York, 1882), dedicat al fill que enyora tant, li obre les portes de la fama. Aquell mateix any, també a Nova York, edita el seu primer recull poètic titulat *Versos libres*. Continua la seva producció literària i publica *La edad de oro* (1889), dedicat als infants de l'Amèrica de llengua espanyola, i, finalment, *Versos sencillos* (Nova York, 1891).

Amb els dos reculls poètics esmentats en té prou perquè els crítics el considerin com l'iniciador d'una nova tendència literària a l'Amèrica Llatina. I, anys més tard, és declarat un dels precursors, el principal, del modernisme poètic, i hi ha qui el considera, fins i tot, com el mestre de Rubén Darío.

Han escrit sobre el Martí poeta, nombrosos escriptors latinoamericans, i, entre els espanyols, figures literàries tan prestigioses com Miguel de Unamuno i Juan Ramón Jiménez. Però qui ha dit les coses més ben dites ha estat la il·lustre escriptora xilena Gabriela Mistral, perquè ha sabut tractar la poesia de Martí sense oblidar l'Home ni el Revolucionari separatista. I quan ha parlat del seu estil, barreja de virilitat i de tendresa, ha dit que això li venia, per un costat, de la sang catalana que portava, i, per l'altra, de l'ambient dolcíssim de la terra antillana que l'havia vist néixer.

Amb tants d'elogis i d'estudis encomiàstics de la seva obra literària, tot i ser tan breu, eren evidents els perills de deixar-se endur pels aduladors que volien ignorar el Martí polític i revolucionari.

Per això l'activitat literària no deixava satisfet del tot Martí i considerava que perdia un temps preciós que devia a la lluita per la independència de la seva pàtria. Trobava que la seva personalitat de cubà separatista i exiliat no era tinguda en compte. Veia que quan es parlava de la seva producció literària hi havia massa interès a deixar de banda les seves idees independentistes. I no li feia cap gràcia que el consideressin com un escriptor *espanyol*, més o menys prestigiós.

Sortosament per a la causa independentista cubana, Martí va saber salvar-se a temps de caure presoner de tants elogis literaris. I quan li diuen que el seu deure és l'apostolat i no pas fer de soldat, que no ha de canviar la ploma per l'espasa, ell contesta:

La misión de la más aguerrida pluma concluye cuando retumba la primera denotación.

I un altre dia, diu:

Los libros suelen estorbar para la gloria verdadera.

I decideix abandonar la literatura pura per a lliurar-se, de ple, a l'acció revolucionària.

III

Del 1892 al 1894, va d'una banda a l'altra preparant el nou alçament separatista. Fa una intensa campanya d'agitació i de proselitisme i enrola els primers voluntaris exiliats disposats a desembarcar, clandestinament, a l'Illa per a sumar-se a l'exèrcit alliberador.

La seva oratòria és, a estones, massa literària. Però, de mica en mica, esdevé un agitador magnífic que sap fer vibrar la corda sentimental dels compatriotes que l'escolten; sap encomanar-los el turment de contemplar la pàtria esclavitzada; els fa sentir l'afany d'ajudar els lluitadors de l'interior; i els fa renéixer les esperances en la lluita victoriosa de demà.

Ell preveu tots els entrebancs que el seu programa polític, econòmic i social ha de trobar no solament entre els enemics directes — els espanyols — sinó també entre determinats companys de lluita de tanta categoria com eren Máximo Gómez i Antonio Macedo. I, a més a més, el preo-

cupava el perill d'alliberar-se dels espanyols per a caure a mans de l'imperialisme nordamericà. Però sospesada una cosa i l'altra, creia que calia aprofitar-se de les males intencions que hi pogués haver en els dominadors en potència per aconseguir el seu propòsit immediat: l'expulsió dels espanyols de l'Illa de Cuba.

I és des dels Estats Units mateix on organitza el nou gran alçament i des d'on pot actuar amb tota llibertat contra la política espanyola.

Crea el Partit Revolucionari Cubà, i, de seguida, sorgeixen nombroses organitzacions filials integrades per exiliats, molts dels quals eren antics combatents de la seva Guerra Gran, del 1868-1878.

El seu portantveu *Patria* és l'expressió d'un patriotisme fervorós però no esbojarrat.

El poeta ha estat substituït pel revolucionari assenyat i per l'home d'acció amb idees polítiques i socials ben pròpies. A desgrat de la flama patriòtica que l'arbora, mai no es deixa dominar per la impaciència ni la desesperació. No vol malmetre, amb precipitacions irreflexives, el nou gran esforç revolucionari alliberador. Està tan segur de la victòria final que camina amb peus de plom per a no portar a un nou fracàs el moviment iniciat. Per això, amb l'ànima adolorida, critica durament els compatriotes impacients, encara que es tracti de lluitadors de bona fe com són els de l'interior.

Hi ha molts cubans que no el creuen capaç de reorganitzar les forces disperses del moviment revolucionari independentista. Estaven ben convençuts que, en un moment donat, la seva vocació literària acabaria dominant la política. Només els amics més pròxims sabien de la seva voluntat i de la seva acció persistents al servei de l'ideal i sabien també del seu nobilíssim esperit de renúncia a tota mena de beneficis personals.

Discuteix amb energia amb els seus propis companys d'organització que, amb l'excusa que tot està perdut, diuen que no val la pena de prendre's les coses tan a la valenta; que la feina és de molts anys; que l'enemic torna a tenir posicions molt fermes; que el poble està cansat i decebut dels recents deu anys de guerra. I ell contesta:

Las etapas de los pueblos no se cuentan por sus épocas de sometimiento infructuoso, sino por sus instantes de rebelión.

Combat els que estan disposats a admetre, com a mal menor, un simple règim autonòmic o descentralitzat. I els diu:

Los hombres que ceden no son los que hacen los pueblos, sino los que se rebelan.

Critica els que ja estan cansats de la lluita i donen com excusa que no hi ha manera de moure la gent i que, en realitat, els nous adeptes a la causa nacional revolucionària són quatre gats. I Martí els increpa dient:

¡Levanten el ánimo los que lo tengan cobarde! Con treinta hombres se puede hacer un pueblo.

Critica els que s'estan desarrelant de la pròpia pàtria perquè es van creant una bona posició econòmica a l'estranger. I els diu:

No se han de criar naranjos para plantarlos en Noruega; ni manzanos para que den fruto en el Ecuador; sino que al árbol deportado se le ha de conservar el jugo nativo para que a la vuelta a su rincón pueda echar raíces.

I diu als antics combatents:

Para quien conoció la dicha de pelear por el honor de su país, no hay muerte mayor que estar de pie mientras dura la vergüenza patria...

Pocs dies abans de sortir cap al camp de batalla, el dia 25 de març del 1895, des de Montecristi, escriu a la seva mare i li diu:

Para mí la patria no será nunca triunfo, sino agonía y deber. Ya arde la sangre. Ahora hay que dar respeto y sentido humano y amable al sacrificio. Mi único deseo sería pegarme al último tronco, al último peleador: morir callado. Para mí ya es hora...

Surten d'Haití el dia 10 d'abril d'aquell fatídic 1895. I el dia onze desembarquen en terra cubana. El dia 16 escriu a un amic el seu goig de trobar-se entre els combatents...

Des d'aquell mateix moment, Martí escriu el seu dietari de soldat, i, dia per dia, molt breument, i de vegades amb simples mots que, després, li haurien servit per a detallar escenes i fets, pren nota de les coses aparentment més insignificants. I les seves darreres notes porten la data de maig, dos dies abans de caure, ferit de mort, per les bales espanyoles. Tenia 42 anys.

Era la mort que pressentia i que sempre havia desitjat. Ho havia dit de diverses maneres i en tots els tons:

El árbol que da mejores frutos es el que tiene debajo un muerto...
La tumba es vía y no término...

Però si hagués pogut adonar-se dels seus darrers moments, potser hauria repetit aquella frase seva d'altres temps:

¡Qué miserable vida la del que concibió un alto empeño y muere sin lograrlo!

Perquè moria sense poder veure alliberada del tot la seva pàtria.

Però la lluita va continuar. El seu apostolat i el seu sacrifici no foren estèrils.

Per circumstàncies imprevistes, va acabar la tirania espanyola damunt de Cuba amb la intervenció dels Estats Units d'Amèrica.

Finalment, Cuba fou lliure i un dels principals forjadors de la seva independència fou el poeta Martí, l'iniciador d'aquell moviment modernista del qual ja només se'n recorden els que es dediquen a fer manuals d'història de la literatura hispanoamericana.

INFORMACIO

XXIIIe CARTELL DE PREMIS DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

PREMI FRANCESC VIVES

Ofert a treballs d'investigació sobre llengua, literatura, història, art o arqueologia de les terres catalanes, o bé sobre ciències

Convocat per vuitena vegada el 23 d'abril del 1951, s'adjudicarà el 23 d'abril del 1956. L'import del premi és de 5.000 pessetes.

Continuarà adjudicant-se en dos torns: a) *per a treballs d'investigació sobre llengua, literatura, història, art o arqueologia de Catalunya o qualsevol terra de llengua catalana;* b) *per a treballs d'investigació científica.* El premi que s'adjudicarà el 1956 correspon al segon torn, i és ofert al *millor vocabulari català d'alguna branca de la ciència o de la tècnica.*

PREMI ISIDRE BONSOMS

Ofert a obres sobre Cervantes, les seves creacions literàries o sobre qüestions d'antecedents i d'influències

Convocat per vuitena vegada el 23 d'abril del 1951, s'adjudicarà el 23 d'abril del 1956.

L'import del premi és de 10.000 pessetes; es pot concedir també un accèssit de 2.000. Continuarà adjudicant-se quinquennalment.

Podran aspirar al premi obres d'investigació, editorials, bibliogràfiques, artístiques, crítiques, biogràfiques i musicals *sobre les obres de Cervantes i sobre les novel·les i narracions de cavalleria i d'aventures que precediren el "Quixot", així com sobre les que ha motivat o influït.*

PREMIS ENRIC DE LARRATEA

Oferts a treballs d'investigació sobre llengua, literatura, història, art o arqueologia de les terres catalanes, o bé sobre ciències

a) Premi de Filologia. Convocat el 23 d'abril del 1949 per a ésser adjudicat el 23 d'abril del 1954. El seu import, de 5.000 pessetes, és ofert al *millor estudi filològic de tema català.*

b) Premi de Ciències. Convocat el 23 d'abril del 1950 per a ésser adjudicat el 23 d'abril del 1957. El seu import, de 5.000 pessetes, és ofert al *millor estudi sobre qualsevol de les ciències naturals, pures o aplicades, relatiu a les terres catalanes.*

c) Premi d'Història i Arqueologia. Convocat el 23 d'abril del 1952 per a ésser adjudicat el 23 d'abril del 1960. El seu import, de 5.000 pessetes, és ofert al *millor estudi sobre art o arqueologia de les terres catalanes.*

PREMIS PRAT DE LA RIBA

Oferts a treballs d'investigació sobre ciències, economia o filosofia

a) Convocat per quinzena vegada el 23 d'abril del 1950, serà adjudicat el 23 d'abril del 1954. El seu import, de 5.000 pessetes, és ofert al *millor estudi sobre ciències morals o econòmiques.*

b) Convocat per setzena vegada el 23 d'abril del 1951, serà adjudicat el 23 d'abril del 1955. El seu import, de 5.000 pessetes, és ofert al *millor estudi filosòfic o sobre història de la filosofia a les terres catalanes.*

c) Convocat per dissetena vegada el 23 d'abril del 1952, serà adjudicat el 23 d'abril del 1956. El seu import, de 5.000 pessetes, és ofert al *millor estudi sobre ciències naturals.*

PREMI MARIÀ AGUILÓ

Ofert a una monografia lingüística

Convocat per tercera vegada el 23 d'abril del 1951 per a ésser adjudicat el 23 d'abril del 1957.

L'import del premi és de 5.000 pessetes i és ofert al *millor vocabulari d'un autor català antic o modern* o al *millor vocabulari tècnic d'una indústria, art, ofici,* etc.

PREMI PRÒSPER DE BOFARULL

Ofert a una monografia històrica

Convocat per tercera vegada el 23 d'abril del 1953 per a ésser adjudicat el 23 d'abril del 1959. L'import del premi és de 10.000 pessetes, i és ofert al *millor treball d'investigació sobre història de les terres catalanes.*

PREMI DURAN I BAS

Ofert a una obra de dret positiu o d'investigació doctrinal o històrica sobre temes jurídics o sociològics

Convocat per setena vegada el 23 d'abril del 1952, serà adjudicat el 23 d'abril del 1957. L'import del premi és de 5.000 pessetes.

PREMI MILÀ I FONTANALS

Ofert a una monografia històrico-literària

Convocat per segona vegada el 23 d'abril del 1950 per a ésser adjudicat el 23 d'abril del 1955. L'import del premi és de 10.000 pessetes, i és ofert al *millor treball d'investigació sobre història literària de les terres catalanes.*

PREMIS JAUME I

Oferts a treballs d'investigació sobre les Illes Balears o el País Valencià

a) Convocat per sisena vegada el 23 d'abril del 1950 per a ésser adjudicat el 23 d'abril del 1954. El seu import, de 5.000 pessetes, és ofert al *millor treball d'investigació sobre llengua, literatura, història, art, arqueologia o folklore del País Valencià.*

b) Convocat per setena vegada el 23 d'abril del 1951 per a ésser adjudicat el 23 d'abril del 1955. El seu import, de 5.000 pessetes, és ofert al *millor treball d'investigació sobre geografia, geologia, paleontologia, botànica o zoologia de les Illes Balears.*

c) Convocat per vuitena vegada el 23 d'abril del 1952 per a ésser adjudicat el 23 d'abril del 1956. El seu import, de 5.000 pessetes, és ofert al *millor treball d'investigació sobre geografia, geologia, paleontologia, botànica o zoologia del País Valencià.*

d) Convocat per novena vegada el 23 d'abril del 1953 per a ésser adjudicat el 23 d'abril del 1957. El seu import, de 5.000 pesetes, és ofert al *millor treball d'investigació sobre llengua, literatura, història, art, arqueologia o folklore de les Illes Balears.*

PREMIS JOSEP MASSOT I PALMÉS

Oferts a treballs d'investigació sobre llengua, literatura, història, art o arqueologia de les terres catalanes, o bé sobre ciències

a) Convocat per l'INSTITUT per quarta vegada, per delegació expressa de la Fundació Josep Massot i Palmés, el 23 d'abril del 1951, per a ésser adjudicat el 23 d'abril del 1955. El seu import, de 8.000 pessetes, és ofert al *millor treball d'investigació o al millor aplec de materials (cançons, rondalles, llegendes, costums, etc.) de tema folklòric de les terres catalanes o relacionat amb elles.*

b) Convocat per l'INSTITUT per cinquena vegada, per delegació expressa de la Fundació Josep Massot i Palmés, el 23 d'abril del 1953, per a ésser adjudicat el 23 d'abril del 1957. El seu import, de 8.000 pessetes, és ofert al *millor treball d'investigació sobre geografia de les terres catalanes.*

PREMIS FRANCESC CAMBÓ

Oferts a una monografia sobre l'antiguitat greco-llatina a Catalunya o a una obra d'investigació sobre temes morals, econòmics o sociològics

a) Convocat per tercera vegada el 23 d'abril del 1950, serà adjudicat el 23 d'abril del 1954. El seu import, de 10.000 pessetes, és ofert al *millor treball d'investigació sobre l'antiguitat clàssica o l'humanisme a Catalunya, o la influència dels autors grecs i llatins en la cultura catalana.*

b) Convocat per quarta vegada el 23 d'abril del 1952, serà adjudicat el 23 d'abril del 1956. El seu import, de 10.000 pessetes, és ofert al *millor treball d'investigació sobre temes morals, econòmics o sociològics.*

PREMI SANT JORDI

Ofert a treballs d'investigació sobre Sant Jordi a Catalunya

Convocat per segona vegada el 23 d'abril del 1950, ser adjudicat el 23 d'abril del 1954. El seu import, de 5.000 pessetes, és ofert al *millor estudi històric sobre el culte i la devoció a Sant Jordi a les terres catalanes.*

PREMI JAUME SERRA I HÚNTER

Ofert a un treball d'investigació sobre filosofia

Convocat per segona vegada el 23 d'abril del 1953, per a ésser adjudicat el 23 d'abril del 1956. L'import del premi és de 10.000 pessetes, i és ofert al *millor estudi filosòfic o sobre història de la filosofia a les terres catalanes.*

PREMI COSTA I LLOBERA

Ofert a una monografia sobre Costa i Llobera

Es convoca el 23 d'abril del 1952, per a ésser adjudicat el 23 d'abril del 1954, en commemoració del centenari de la naixença de Miquel Costa i Llobera.

L'import del premi és de 5.000 pessetes, i és ofert al *millor treball d'investigació sobre Costa i Llobera, la seva vida, la seva obra, la seva llengua, o bé sobre qüestions d'antecedents i influències.*

PREMI JOAN ALCOVER

Ofert a una monografia sobre Alcover

Es convoca el 23 d'abril del 1952, per a ésser adjudicat el 23 d'abril del 1954, en commemoració del centenari de la naixença de Joan Alcover i Maspons.

L'import del premi és de 5.000 pessetes, i és ofert al *millor treball d'investigació sobre Alcover, la seva vida, la seva obra, la seva llengua, o bé sobre qüestions d'antecedents i d'influències.*

PREMIS ALFONS BONAY I CARBÓ

Oferts a treballs d'història o crítica literària i d'història o crítica artística

a) Convocat per primera vegada el 23 d'abril del 1953, serà adjudicat el 23 d'abril del 1954. El seu import, de 10.000 pessetes, és ofert al *millor treball d'història literària o de crítica literària referent a les terres de llengua catalana.*

b) Convocat per segona vegada el 23 d'abril del 1953, serà adjudicat el 23 d'abril del 1956. El seu import, de 10.000 pessetes, és ofert al *millor treball d'història de l'art o de crítica artística referent a les terres catalanes.*

PREMI FRANCESC BLASI I VALLESPINOSA

Ofert a una monografia geogràfica

Convocat per l'INSTITUT per primera vegada, per delegació expressa de la Fundació Francesc Blasi i Vallespinosa, el 23 d'abril del 1953 per a ésser adjudicat el 23 d'abril del 1955. El seu import, de 5.000 pessetes, és ofert al *millor treball sobre una localitat o una zona geogràfica (comarca, riu, muntanya, etc.) de les terres catalanes.*

PREMI MATEU ORFILA

Ofert a una monografia sobre Orfila

Es convoca el 23 d'abril del 1953, en commemoració del centenari de la mort de Mateu Orfila, per ésser adjudicat el 23 d'abril del 1954.

L'import del premi és de 5.000 pessetes, i és ofert al *millor treball d'investigació sobre Orfila, la seva vida o la seva obra.*

CONDICIONS GENERALS

1. Les obres que aspirin als premis Francesc Vives, M. Duran i Bas, E. Prat de la Riba, Marià Aguiló, Pròsper de Bofarull, M. Milà i Fontanals, Josep Massot i Palmés, Jaume I, Francesc Cambó, Sant Jordi, Jaume Serra i Hunter, M. Costa i Llobera, Joan Alcover, Alfons Bonay i Carbó, Francesc Blasi i Vallespinosa i Mateu Orfila, hauran d'ésser escrites en català. Les que aspirin al premi Isidre Bonsoms podran ésser escrites en català, castellà, portuguès, italià, francès, anglès o alemany i també en altres llengües, però en aquest cas s'hauran de presentar acompanyades d'una traducció en qualsevol d'aquelles set. Les que aspirin al premi Enric de Larratea podran ésser escrites en qualsevol llengua romanica, en anglès o alemany.

2. Les obres hauran d'ésser inèdites. Les que aspirin als premis F. Vives, I. Bonsoms, Duran i Bas i E. de Larratea podran també ésser publicades d'ençà de la data de la convocatòria. (Les obres ja publicades podran ésser presentades a concurs pel seu autor o per qualsevol entitat.)

3. Totes les obres hauran d'ésser signades per l'autor.

4. Les obres inèdites s'hauran de presentar escrites a màquina.

5. No podran premiar-se obres ja premiades en concursos anteriors o subvencionades per l'INSTITUT (o per la Fundació Josep Massot i Palmés, les que optin al Premi Massot, o per la Fundació Bernat Metge, les que optin al Premi Cambó, o per la Fundació Francesc Blasi i Vallespinosa, les que optin al Premi Blasi).

6. Els premis F. Vives, I. Bonsoms, Duran i Bas i E. de Larratea no poden ésser partits. Si algun premi no s'adjudica, podran concedir-se (menys per al Premi Larratea) un o més accèssits.

7. Les obres inèdites premiades quedaran de propietat de l'INSTITUT, el qual es reserva el dret d'edició. Els autors, però, podran sol·licitar autorització per a publicar per llur compte les obres que romanguin inèdites, l'edició de les quals no hagi estat acordada per l'INSTITUT; un cop publicades, hauran de lliurar-ne vint-i-cinc exemplars a l'INSTITUT. (Les que obtinguin els Premis Massot, Bonay i Blasi, quedaran de propietat de les Fundacions Josep Massot i Palmés, Alfons Bonay i Carbó i Francesc Blasi i Vallespinosa, respectivament, les quals reserven també a l'INSTITUT el dret d'edició. Els autors podran solicitar al Patronat de cada Fundació —a través de l'INSTITUT— autorització per a editar per llur compte les obres que romanguin inèdites, de les quals, un cop publicades, hauran de lliurar quinze exemplars al Patronat (vint-i-cinc si es tracta del Premi Bonay) i vint-i-cinc a l'INSTITUT.

8. En sessió solemne de l'INSTITUT es farà lliurament als autors guanyadors dels premis F. Vives, I. Bonsoms i Duran i Bas, de sengles medalles amb el bust de Francesc Vives, Miguel de Cervantes i Manuel Duran i Bas, respectivament, i l'escut de l'INSTITUT.

9. En el cas que els premis F. Vives i Duran i Bas quedessin deserts, l'INSTITUT, a proposta d'un dels seus membres, podrà concedir, totalment o parcialment, l'import de cada un d'ells a obres publicades a partir de la data de la convocatòria i de temes semblants als anunciats.

10. L'INSTITUT no s'obliga a retornar els treballs inèdits no premiats que no hagin estat recollits dintre els sis mesos següents a la data d'adjudicació del premi. Els exemplars de les obres impreses presentades a concurs i no premiades passaran a formar part de la Biblioteca de l'INSTITUT.

11. Totes les obres hauran d'ésser presentades a la Secretaria General de l'INSTITUT abans

del 31 de gener de l'any en què s'hagi d'adjudicar el premi.

PREMIS ATORGATS EL 1953

XIVè Premi Prat de la Riba. Desert.

IIon Premi Pròsper de Bofarull. Atorgat al Sr. Josep Lladonosa i Pujol: *L'Estudi General de Lleida en el migjorn de la seva existència.*

IIIer Premi Josep Massot i Palmés. Atorgat al Sr. Josep Laporte i Sala: *Noves idees sobre la farmacologia de la coagulació.*

Vè Premi Jaume I. Accèssit al Sr. Andreu Estarelles i Pasqual: *Oliveta mallorquina i el seu folklore.*

Vè Premi Menéndez Pelayo. Desert.

Ier Premi Jaume Serra i Húnter. Desert.

VIè Premi Rubió i Lluch. Atorgat al treball *Un erudit del segle XVI: Onofre Manescal, rector de la Selva* (lema: *Catedràtic, Rector i Escriptor*).

Ier Premi Francesc Eiximenis. Accèssit al treball *Consideracions sobre el Dret Públic en la doctrina de Jaume Balmes* (lema: *Mesura*).

Aquests dos darrers premis són otorgats, el Rubió i Lluch, per la Societat Catalana d'Estudis Històrics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, i el Francesc Eiximenis, per la Societat Català d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials, també filial de l'Institut. Tots dos estan reservats als membres d'una i altra societat.

D'UNA RIBA A L'ALTRA

L'escriptor Eugenio d'Ors ha donat la seva primera lliçó a la Universitat de Madrid, on el ministre d'*Educación Nacional* ha creat per a ell una càtedra de *Ciència de la Cultura*. La lliçó fou precedida per la imposició de la "*gran cruz de Alfonso el Sabio*" i per dos discursos, del rector Laín Entralgo i del ministre Ruiz Giménez. Aquest repetí el seu interès a "*recoger todos los valores auténticos de la patria*" sense que això pugui interpretar-se com política de la mà estesa. "*No hay mano extendida* — digué — *en los hombres que en torno al caudillo quieren hacer la unidad de España. Hay otra cosa muy distinta que se llama brazo en alto. El brazo en alto es el llamamiento y, al mismo tiempo, la advertencia; la advertencia de que no transigiremos en las creencias fundamentales...*"

El diari *Arriba*, del qual és assidu col·laborador l'ex-Xènius de *La Veu de Catalunya*, ha recordat, en ressenyar l'homenatge a Ors, els temps de la guerra civil en els quals aquest portava la camisa blava de Falange a Pamplona, al 1937, i la seva col·laboració a *Arriba España* que havia fundat el clergue falangista Izurdiaga. I afegeix: "*Don Eugenio es uno de esos hombres que junto a su saber, tienen, como el noble lebrel de los príncipes de otro tiempo, la lealtad a sí mismos, la consecuencia, la rectitud.*"

SOLERNOU, S. A.

OLIS VEGETALS PER A LA INDUSTRIA
AIGUARRAS
COLOFONIA
RESINES SINTETIQUES

Av. Ferrocarril, 100 (Col. Moctezuma)
Tels. 13-34-28, 13-46-84 i 18-28-02
Apartat Postal 7153
MEXICO 9, D. F.

SUCURSAL GUADALAJARA
Antonio Bravo, 49
Tel. Mex. 35-52
GUADALAJARA, Jal.

LLUIS ELIAS I EL TEATRE CATALA

El diumenge 3 de maig, dia de La Santa Creu —però ara costaria de trobar encara, per l'atrafegada Barcelona, algun infant que us escometés amb un platet ple de roses esfullades i la cantarella: *Vostè, senyor galant — que té la cara com un diamant, — un dineret per la Santa Creu!* — moria d'un atac d'angina de pit l'autor Lluís Elias i Bracons. Era el germà petit de l'Apa, que el precedia en la tomba de més de quatre anys, i la seva popularitat com a escriptor teatral era molt extensa. S'havia iniciat amb aquella *Madame* que constituí una agradable sorpresa per als espectadors catalans, continuà amb alts i baixos, afermant-se amb encerts com *Amàlia, Amèlia i Emília*, de nom infeliç, i *El Fill del senyor Gold*, més ambiciosa, i després de la guerra s'havia consolidat encara amb obres com *Baltasar, Blanca-Negra* i, sobretot, *Bala perduda*. La vocació de Lluís Elias estava a prova de desenganys, i això que ell hi era molt sensible: l'enfonsada d'una obra en la qual havia posat moltes esperances com era *La Nimfa de Bikini* — potser la que tenia una major ambició de pensament — o d'una altra que, al seu entendre, havia d'eclipsar la fama de *Bala perduda* (perquè, com ell deia, "si a *Bala Perduda* surt un personatge que fa el ximple, a *La tercera vegada* tots el faran i en seran igualment") havien d'aconseguir, al seu dir, de fer-lo retirar del teatre; però ningú no se'l creia. Havia de venir la Impensada per a obligar-lo a aquesta retirada. I és curiós que la mort de l'escriptor hagi coincidit amb la sort tan divergent de les dues darreres obres estrenades per ell amb un sol dia de diferència: *El penúltimo suspiro*, en castellà, defensada encara amb èxit *centenari* per l'actor Martínez Soria al Paral·lel, i *La tercera vegada*, que estrenà al Romea, amb molt poca fortuna, en la darrera i malaventurada temporada de teatre català que s'ha fet al carrer de l'Hospital.

Lluís Elias semblava com si tingués el pressentiment de la seva fi. Mil anècdotes ho indiquen, i bé cal plànyer-se que la mort se l'hagi endut en plena força del seu talent. Una cosa, a ben segur, l'hauria consolat si hi hagués pensat: va morir als 57 anys, que era l'edat que tenia, en finar, Frederic Soler. I el paral·lel amb el fundador del teatre català, que imposa aquesta coincidència, no és tan gratuït com podria semblar: tots dos eren homes de teatre, coneixedors de tots els trucs de l'ofici, capaços d'assimilar i catalanitzar idees i arguments ja explotats en altres països, donant-los però l'empremta casolana més autèntica; tots dos sabien manejar amb la mateixa habilitat la comicitat més descordada i el melodrama desuet; tots dos eren capaços — i si Frederic Soler pogué demostrar-ho pràcticament, mai no en tingué Lluís Elias la possibilitat — d'assegurar, com a empresaris-autors, la subsistència de la nostra escena. L'autor dels *Singlots Poètics* no hauria pas refusat de signar *Bala Perduda; El fill del senyor Gold* i *Blanca-Negra* acreditaven el mateix enginy teatral, la mateixa *charpente* escènica que *Lo Contramestre* o *Senyora i Majora*. Adhuc tenien en comú Lluís Elias i Serafí Pitarra un defecte: el d'una certa impuresa del llenguatge. En l'autor del *Castell dels tres dragons*, el descordament literari

Casa del Arte

LA CASA ON L'ARTISTA
TROBA TOT EL QUE
NECESSITA

Els marcs de més originalitat

Tel. 18-36-20 * Av. Independencia 10?-C
MEXICO, D. F.

s'explica per l'època, per l'autodidactisme del dramaturg-rellotger, per la seva contraposició als corrents arqueològics del Jocs Florals. En Lluís Elias, vingut molt més tardanament que Frederic Soler a l'escena catalana, un cosmopolitisme actiu i persistent era, en canvi, l'excusa, si no la justificació, de la seva negligència a castigar el llenguatge de les seves comèdies: a cada una hi havia mitja dotzena de paraules que us feien escarritxar les dents. Però ell, que era un gran lector de literatura estrangera, negligia bon xic la de casa nostra, i desdenyava la col·laboració modesta, però preciosa, d'un diccionari de definicions o d'una bona gramàtica. No era pas, malauradament, l'únic escriptor teatral català que es passava *gustosament* d'aquesta *mena* de col·laboradors. I bé cal trobar en aquest divorci del teatre — d'una mena de teatre, almenys, que és el més popular — i la literatura catalana, una de les explicacions de la crisi agudíssima que ara colpeix la nostra escena.

Per primera vegada, en efecte, de fa molts anys, el Dissabte de Glòria no ha vist presentar a Barcelona cap obra catalana — si exceptuem una mena de revista, amb un text vagament català de Salvador Bonavia i música de Jaume Mestres, que es deia *Per favor, deixa'm la dona* i que era interpretat per una *vedette* tan pairal i venerable com és la Bella Dorita. I tot fa témer que trigarem molt de temps a veure a la nostra capital una temporada regular de teatre català. L'allunyament del públic de l'escena del carrer de l'Hospital, que per ara és l'única una mica viable que ens queda, només es desfà quan els empresaris ensopeguen una obra que, per raons inexplicables, però en general poc afalagadores per al gust del públic, acorrua la massa d'espectadors indiferents a tot mòbil patriòtic o literari a riure amb *Bala perduda* i *Quina nit!* o a emocionar-se amb els versos dringadissos del Sagarra de *L'hereu i la forastera* o — en molt menor escala — de *L'amor viu a despesa*.

Per això és molt més sensible la mort de Lluís Elias. Ell, amb la seva tenacitat d'escriptor — és possible que hagi deixat una vintena d'obres de teatre per a estrenar, en tots els gèneres — podia, conscientment o a la insabuda, ensopegar l'obra d'èxit, capaç de sostenir una temporada. Amb Sagarra, però potser amb majors èxits comptants i sonants, era la base amb què els empresaris podien recolzar-se en els seus càlculs. L'autor de *Refugi de pecadors* — una de les obres que estrenava en aquets darrers anys, i que revelava tot el seu domini del joc escènic i dels personatges pintorescos i pronunciats — tenia força i inspiració per a renovellar els èxits de *Madame* i de *Bala perduda*. La seva pèrdua serà, doblement, un cop molt dur per a la nostra escena.

RAFAEL TASIS

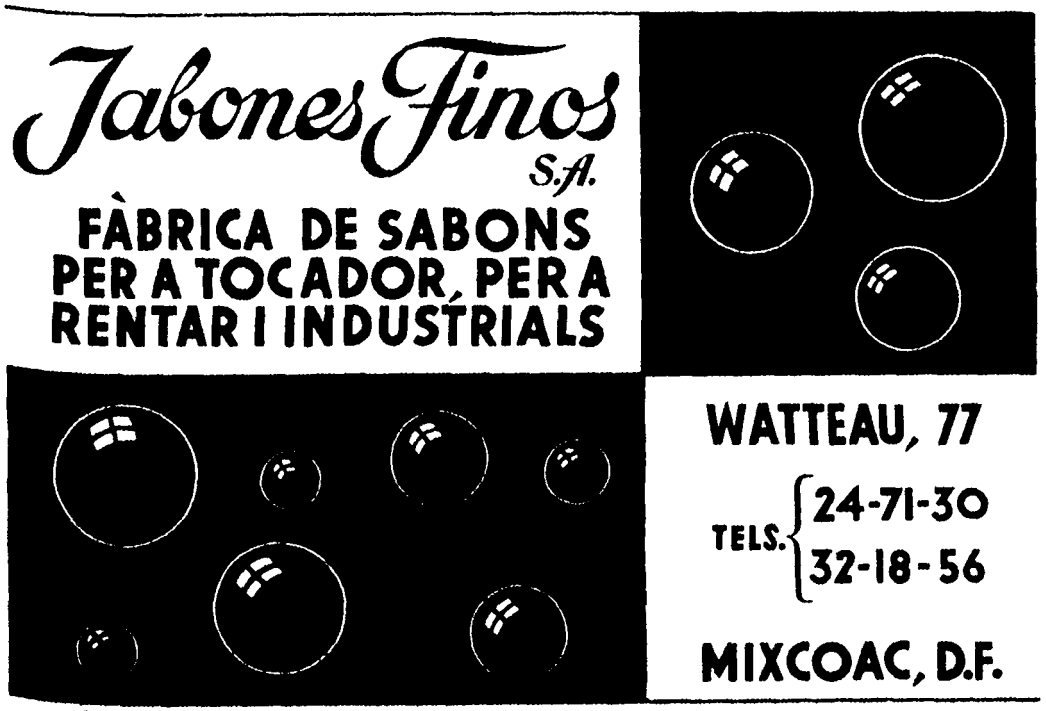

NOTES DELS PAÏSOS DE LLENGUA CATALANA

DE VALÈNCIA

ALERTA, VALENCIANS!

El catedràtic de Filosofia de la Universitat valentina, doctor Alcayde Vilar, ha publicat al diari Levante *una sèrie d'articles titulada* Las dos Valencias, *tractant temes urbanístics i culturals de la capital del País Valencià. El quart d'aquests articles, aparegut el 31 de maig, enfoca la qüestió del bilingüisme de la nostra ciutat i no hi ha dubte que, a desgrat del punt de mira regionalista-ben-entès de l'autor, conté observacions dignes de ser meditades amb urgència pels nostres coterranis. El doctor Alcayde se situa en el terreny estricte dels fets indiscutibles. I un d'aquests fets és la dualitat idiomàtica dels habitants de València.* Valencia —*diu*— habla mal el catalán y el castellano, porque ambos idiomas se influyen de continuo, se contaminan e impurifican. Así oímos hablar un catalán lleno de voces y giros castellanizados y un castellano lleno de palabras y modos catalanizados. Por esto el pueblo valenciano, Valencia, espontáneamente y naturalmente, habla mal ambos idiomas: el catalán con acento castellano y éste con acento catalán. *Es refereix també al fenomen —al vici— tan característic de la ciutat —perquè Alcayde parla sempre de la ciutat i no del País—, que la gent parle català i castellà passant d'una llengua a l'altra, en una mateixa conversa i amb els mateixos colocutors. L'articulista segueix dient que la llengua és l'expressió de la psicologia d'un poble, i per això a València coexisteixen dues ideologies, dos temperaments, dues actituds distintes i fins a cert punt oposades. Coexistència que té com a resultat una psicologia complexa —que no tenen les ciutats monolingües— : Burgos o Girona, per exemple.* "En cambio, Valencia tiene dos psicologías fusionadas, y por esto en Barcelona somos catalanes adulterados y en Madrid, castellanos mixtificados. Esto produce un complejo de inferioridad ciudadano que se manifiesta en todas las actuaciones públicas... Ese complejo de inferioridad ciudadano, aunque inconscientemente, influye en toda actividad. Así, en toda exaltación de valores regionales, el entusiasmo valencianista parece siempre excesivo a los propios valencianos, porque la parte de psicología castellana que hay en ellos les reclama también su afecto. Es como si tuvieran miedo de expresar en público ese amor a Valencia, como si fuese un amor pecaminoso o ilegal. Parece que tengan que hacerse perdonar esas manifestaciones efusivas, cordiales y espontáneas de su amor a la Región. *Cita, per últim, el cas de l'elecció de vocal suplent de la comissió de la*

CORTESIA
del
RESTAURANT
embajadeurs
Paseo Reforma, 12
MEXICO, D. F.

Mobles
CATALONIA
Av. Insurgentes, 368 - MEXICO, D. F.

EDITORIAL FOURNIER, S. A.

Bolívar, 238-A - Telèfon 36-32-80

EDICIONS
CATÀLEGS
REVISTES
i
TOTA MENA D'IMPRESOS

falla infantil del carer de Bonaire — la cosa ja no pot ser més irrisòria — en què l'elegit, en prendre possessió del "càrrec", s'alçá i féu declaraciones vehementes de amor a España...

Hi ha en tot açò que diu el professor Alcayde apreciacions discutibles o lleugeres, que no val la pena d'aclarir ara. Però tres punts hi queden definits i plantejats de manera contundent: 1) El problema del bilingüisme real de la ciutat (sobre el qual els valencianistes entusiastes solen adoptar la tàctica de l'estruç); 2) La proclamació del complex d'inferioritat dels valencians (que es pot fer extensiva al de tots els habitants del País) i per altres raons que les que diu Alcayde); i 3) Haver arreplegat públicament — encara que no masa declaradament — la debilitat que tenen els valencians de fer exagerades demostracions d'amor a Espanya sempre que parlen de València, de les coses del País Valencià, encara que aquestes siguen tan insignificants com una falla infantil. Del que no parla, ni parlarà, el catedràtic de Filosofia és de la significació d'aquests fets *per al futur. Bé està que vulga desentendre's d eles qüestions d'orígens, polítiques o filològiques, molt delicades de dir, avui. Em pense, però, que aquests* fets, *aquesta actualitat innegable, no ha de satisfer ni tan sols el mateix articulista, que tan pagat es mostra respecte de la fatalitat històrica conformadora de la ciutat d'ara. Que l'estat en què ens trobem és lamentable, ho prova la simple enunciació dels fets que fa Alcayde: el bilingüisme, el complex d'inferioritat i l'espanyolisme histèric i impertinent, són fenòmens que suposen una irregularitat, una anormalitat en la marxa vital de València. Ara bé: si hem arribat en aquest extrem, es deu al me'nfotisme, a la inhibició, a la desprevinguda passivitat dels valencians en els últims temps. Es lògic, en conseqüència, que, davant aquells tres defectes constitucionals del valencià d'avui, no càpia seguir la mateixa línia d'inèrcia. Si a hores d'ara estem malament, som un poble malalt, ¿què serà en el futur, quan s'haja endanyat aquesta triple desgràcia?*

Si el doctor Alcayde hagués anat més enllà dels fets, *o millor dit, si no s'hagués limitat a l'examen dels fets* actuals *i encara de només certs fets actuals, no hauria equiparat en* importància essencial *l'element català i l'element castellà de la vida valenciana. Una mirada als* orígens, *al passat, li podria recordar aue del segle* XIII *al segle* XVI *hi hagué una València exclusivament catalana: l'única València que ha estat fecunda, en magnífica plenitud per a l'esperit i per a la*

Antoni Gilabert

ASSEGURANCES

Edificio San Francisco, 216 i 217 - GUADALAJARA, Jal. - Tel. 62-52

història. Quan el País Valencià es bilingüitza és quan comença la seua davallada històrica i cultural. No sé si el bilingüisme n'és la causa o l'efecte: n'és un senyal massa gros perquè no el tinguem en compte a l'hora de les reflexions. Alcayde — i tothom — sap que si al País Valencià hi ha encara una mica de vida en l'ordre de l'esperit, aquesta vida és catalana en el fons — àdhuc en el fons i en la forma. El valencià castellanitzat pensa en Madrid i procura marxar-hi: ací se sent com en terra astranya, desconnectat de l'ambient, ofegat. Llevat de Blasco Ibáñez — que a desgrat de la seua nissaga aragonesa, se'ns apareix castellanitzat a mitges només —, llevat de Blasco, dic, les dues grans figures valencianes, Azorín i Miró, i la morralla literària i científica posterior, un García Sanchiz, un Calvo Serer, un López Ibor, s'incorporaren a la cultura castellana, no solament pel fet de la llengua, sinó per tota llur activitat, realitzada sense una referència immediata ni mediata al tros d'humanitat que habita la nostra terra i que en ella ha de viure i ha de morir.

No sé si serà possible una veritable descatalanització del País Valencià, per molt intel·ligents i constants que siguen les poténcies castellanitzadores i per molt degradat que estiga el poble valencià. Però ja coneixem quines són les conseqüències d'aqueixa descatalanització en la mesura que s'ha complert del segle XVI *ençà. Com més s'ha descatalanitzat — o han descatalanitzat — el País Valencià, menys ha pesat la nostra terra com a entitat espiritual i com a força política: cal que ens ho repetim sempre, a nosaltres mateixos. Precisament la gran tragèdia dels ingenus valencians, en l'actualitat, és veure el contrast que hi ha entre el vigor enconòmic, la riquesa estupenda del País Valencià, i la seua insignificància dins l'òrbita espanyola. Per contra, ¿què suposaria per al País Valencià el seu retorn a la catalanitat originària, la seua* reintegració? *No sóc tan innocent que faça dependre de la llengua cap miracle extraordinari. Però la llengua, en aquest cas, fóra un factor francament polític, perquè implicaria consciència i voluntat. És més que probable que, descastellanitzats, no començàssem a produir genis de les lletres ni de la política. No es tracta d'això tampoc. Es tracta d'allò altre que ara notem que ens manca, es tracta de la mera* normalitat *vital, de* ser, *com qualsevol altre poble, com nosaltres mateixos fa uns segles: es tracta, per dir-ho amb un mot classic,* d'esdevenir, els qui som, el que som. — VICENT PERIS.

AVÍS ALS LECTORS

Per tal de guanyar part de l'endarreriment que PONT BLAU porta en la seva aparició, aquest número 9 duu la data de maig-juny; però això no suposa cap perjudici per als nostres subscriptors, el dret dels quals a la recepció de la revista és prorrogat en un mes.

XXV^è CONGRES INTERNACIONAL DEL P. E. N.

En aquest Congrés, celebrat a Dublín del 8 al 13 de juny, el delegat català, J. M. Batista i Roca, exposà un resum de la literatura catalana moderna, de la persecució a què està sotmesa i de l'estat d'ànim dels escriptors catalans. Es va rebre una salutació del mestre Pau Casals, que deia:

"Des d'aquesta petita vila de Prada, on em trobo exiliat des de fa catorze anys, si bé absorbit en aquest moment pels assaigs del nostre pròxim Festival, desitjo enviar als membres del Congrés Internacional del P. E. N., a Dublín, la meva més sincera i cordial salutació. No ignoro pas que els membres dels diversos centres nacionals del PEN segueixen sempre el principi de la llibertat de l'esperit, un principi sense el qual hom no pot parlar d'activitats culturals, i que en els nostres temps es troba malauradament tan sovint trepitjat. La raó del meu exili no és altre que la meva fidelitat a la llibertat de l'esperit. Permeteu-me recordar-vos en l'avinentesa de la vostra solemne sessió, la trista situació en qual es troban des de fa llarg temps Espanya, i, d'una manera especial, la meva Catalunya, on he nascut. El règim totalitari continua privant-hi tota manifestació espontània, tota creació cultural que no sigui sotmesa a l'imposició i a la censura. Si ens sentim abandonats de tants governants que es diuen demòcrates, que almenys no ens manquin els vostres encoratjaments d'escriptors lliures. *Pau Casals.*"

PROPIETARIS:
A. BERTRAN S.
J. BORRAS G.

RESTAURANT
BELLINGHAUSEN

QUATRE ESPECIALITATS
DE LA CUINA CATALANA

- Botifarra catalana amb mongetes i escalivada.
- "Zarzuela" de mariscos.
- Paella valenciana.
- Pollastre amb samfaina.

Servei a domicili

Londres 95. - Tels. 14-18-70 i 35-75-61

LLETRES

L'home dins el mirall, *per* XAVIER BENGUEREL. *Edicions Proa; Biblioteca "A tot vent", 94. Perpinyà, 1951.*

L'home dins el mirall, Premi Edicions Proa, és una obra ben distinta de tota la producció anterior de Xavier Benguerel. L'autor presenta un tema, o, millor dit, un personatge, amb ambició novel·lística universal, i posa tot el seu art a examinar fins al fons la complicada i torturada psicologia del protagonista, Maurici Soteres, per raó d'un complex infantil, és un ésser tímid, feble i poruc i també un home ressentit ple de punxes i odis que no tenen força per a exteriorit-zar-se; solitari i introvertit, exhibeix una total manca de voluntat i una docilitat que tan sols saben mostrar-se en forma de tristesa i resignació, àdhuc davant el fet que la muller l'enganyi. Maurici, però, ha cregut sempre que sota la seva infelicitat hi ha un altre personatge, el seu *doble,* intel·ligent i decidit, que mai no ha pogut sorgir fins ara. I, de sobte, després d'un gest de voluntat llargament meditat — que Benguerel no descriu, donant per sobrentès el procés —, el *doble* puja a la superfície i ofega l'antic Maurici; l'home nou es manifesta impetuosament de cop, i esdevé agut, sarcàstic, agosarat, insolent i cínic. Les reaccions, els estats d'ànim i els canvis del personatge són constants, violents i dramàtics, i Xavier Benguerel els mou amb justesa i gran habilitat. Fa créixer el novell ésser i li augmenta l'odi, que es barreja amb el desig de venjança: li crea inaudits refinaments de cinisme i d'audàcia; el fa sàdic en el torturar, per a convertir-lo després en la seva pròpia víctima; el canvia incessantment fins que, fracassat, s'adona que el nou home nasqué exclusivament de la seva mateixa ment i que la covardia és la seva raó de ser. Inesperadament, assassina el seu patró, amant de la muller, i resta cada dia *més sol, més* cara a cara amb la consciència; l'home d'abans torna a sorgir de mica en mica i anul·la el *doble.* Llavors es lliura a la justícia i es desentén del món exterior. Ànima de contextura eslava, Maurici Soteres és plenament un personatge de Dostoiewski creat per Benguerel, i els seus pensaments, les seves reaccions, les seves tortures i les seves mateixes accions s'acosten sovint als de personatges d'obres de Dostoiewski. L'autor reix, de manera absoluta, en l'examen del seu protagonista, que és en realitat l'única figura de la novel·la, car totes les altres, compresa l'esposa, no són sinó ombres que fan ressaltar la psicologia de Maurici; Xavier Benguerel assoleix oferir amb extraordinària agudesa i gran agilitat tots els cairesanímics del seu personatge, que presenta gairebé com si fes treball de psicoanalista. L'obra, a desgrat de tenir diverses situacions inversemblants, és ben construïda i menada amb traça; l'interès augmenta constantment. Original en l'exposició, els fets moltes vegades no necessiten ser relatats amb detenció, car els incisos, breus i tallats, fan entendre tot el que vol dir l'autor. L'estil, propi d'un escriptor autèntic, és elegant i fluid, amb preferència per les frases curtes, ràpides, quasi seques a estones; Benguerel ha treballat amb cura la forma d'expressió i l'ha feta variada i diversa a través dels capítols, sense trencar mai la unitat estilística. Una gràcil desinvoltura en la narració plana al llarg de la novel·la, i hi ha moments que aconsegueix la més fina subtilesa. — J. ROURE-TORENT.

DOCTOR
DEMOFIL
FRANCO

ODONTOLEG

Consulta:
de 11 a 1 i de 4 a 8

Uruguay, 44-112
Tel. 21-20-57
MEXICO, D.F.

Per l'Editorial Gredos, de Madrid, dins la col·lecció *Románica Hispánica* que dirigeix el filòleg Dámaso Alonso, s'ha publicat una voluminosa *Gramática Histórica Catalana,* de F. de B. Moll, actual director del *Diccionari Alcover.* ¶ En la *Col·lecció L'Espiga,* que edita Torre, de València, ha aparegut, formant el número 13, *El nostre Sant Vicent,* de l'historiador i contista valencià Ernest Martínez Ferrando. ¶ També la mateixa editorial acaba de publicar un nou volum de poemes de Xavier Casp, titulat *Goig.* ¶ En la clausura de la V Taula de Poesia, de València, es celebrà un homenatge al poeta Daniel Martínez Ferrando, que morí a Mallorca a principis d'any.

Acaba de sortir:
del Dr. ANDREU

"LA ALEGRIA DEL VIVIR"

novel·la

- El 19 de juliol a Barcelona i les seves conseqüències telúriques a Madrid, Europa i Amèrica.

Edicions ORBE
Altamirano 7/305

Méx. 4, D. F. - Preu, 4 $

¶ El Premi Catalònia, del concurs de novel·les convocat per Edicions Catalònia, de Mèxic, dotat amb cinc-cents dòlars, ha estat atorgat a la novel·la *Tres*, de Rafael Tasis. ¶ Edicions Catalanes de Mèxic han publicat *Pere Fages, descobridor, cronista i governador de la Nova Califòrnia*, de J. Soler Vidal. ¶ Es imminent la publicació a Mèxic d'*Odisseu*, d'Agustí Bartra, amb il·lustracions de J. M. Giménez Botey. ¶ El 23 d'abril es va posar a la venda el volum 18 de la Col·lecció Catalònia, de Mèxic: *Benissanet*, d'Artur Bladé Desumvila. ¶ La revista *Presència Catalana*, de París, ha reprès la seva publicació. A Mèxic s'han rebut els números 2, de febrer, i 3-4, de març-abril. *Presència Catalana* és una publicació ben editada i de contingut interessant, mereixedora de la bona acollida que ha tingut entre els lectors catalans. ¶ Els premis Valencia de Literatura, 1952, han estat atorgats a Maria Beneyto, J. Nácher i Vizcaíno Casas, en poesia, novel·la i teatre, respectivament; els tres a obres en castellà. En el premi de poesia quedà com a finalista Vicent Andrés Estellés, amb el llibre *Ombra d'ales en l'aigua*. ¶ El dia 19 de maig s'inaugurà al Círculo de Bellas Artes de València la V Taula de Poesia. Hi pronunciaren discursos els senyors Xavier Goerlich, Thous Llorenç i Baltasar Rull. Els poetes que participen en aquesta mostra de la poesia catalana de València són: Francesc Almela i Vives, Ramon Andrés Cabrelles, Vicent Andrés Estellés, Josep M. Bayarri, Maria Beneyto, Enric Duran i Tortajada, Emili Fornet, Matilde G. de Llória, Josep Mascarell, V. Ramírez Bordes, Salvador Roda, Carles Salvador, Ricard Sanmartín, Enric Soler Godes, Joan Valls Jordà i Salvador Verdaguer. El saló del Cercle estava bellament adornat amb quadres de pintors valencians i presidit per una escultura representant Ausiàs March i els retrats de Teodor Llorente i Victor Hugo. ¶ Enric Duran i Tortajada ha publicat el poema *Les orenelles*, que obtingué la Flor Natural als Jocs Florals de Castelló de la Plana d'enguany. ¶ En la col·lecció *Guió d'Or*, d'Editorial Aymà, s'anuncia l'edició de l'obra *El Duc de Calàbria i la seua cort*, de F. Almela i Vives.

PONT BLAU

Literatura. Arts. Informació. Revista mensual. maig-juny del 1953. Any I, número 9,

Director
VICENÇ RIERA LLORCA

Secretari de redacció
J. SOLER VIDAL

Director artístic
J. M. GIMÉNEZ BOTEY

Administrador
RAMON FABREGAT

Direcció i administració:
Avenida Pirineos, 89, México 13, D. F.
Apartado Postal 7324 México 1, D. F.

DIVERSES

¶ A la ciutat de Rosario, Argentina, s'ha publicat el primer número de *Sempre Avant*, butlletí del Centre Català d'aquella ciutat. ¶ El Centre Català de Mendoza, Argentina, ha iniciat també la publicació d'un periòdic local en català, *Impuls*. ¶ Com tots el anys, el dilluns següent al de Pasqua, s'ha celebrat a València la festa de Sant Vicent Ferrer. En les barriades típiques de la ciutat s'han plantat els corresponents *altars*, on es representen els tradicionals *miracles* en valencià, per improvisades agrupacions escèniques d'infants. ¶ La Institució Alfons el Magnànim, de València, ha donat un curset de conferències de lingüística catalana, a càrrec dels filòlegs i erudits valencians que han intervingut al Congrés de Filologia Romànica de Barcelona. El programa ha estat el següent: Germà Colón: *El valencià;* Manuel Sanchis Guarner: *Elements lingüístics persistents en el fet històrico-cultural valencià* i *Parlars romànics anteriors a la reconquesta de València i Mallorca;* i Felip Mateu i Llopis: *Topónimos monetarios en el dominio catalán*. El cicle començà amb una sessió en la qual es donà lectura a la conferència de Ramón Menéndez Pidal sobre el tema *Toponimia mediterránea y toponimia valenciana primitiva*. Els actes es celebraren als Palaus de la Generalitat i de la Diputació, els dies 14 a 18 d'abril. ¶ La "Wenner Gren Foundation for Anthropological Research", de Nova York, ha facilitat una ajuda econòmica per mil dòlars al Servei d'Investigació Prehistòrica de València, perquè activi les excavacions iniciades a la Cova del Barranc Blanc, de Ròtova, i a la Cova Negra, de Xàtiva, sota la direcció dels professors Pericot i Jordà, respectivament, en les quals ja s'han trobat restes antropològiques de gran interès. ¶ El pintor català Antoni Tàpies ha exposat simultàniament, i amb un gran èxit de públic i crítica, a la Sala Biosca, de Madrid, i a la Marshall Field Art Gallery, de Chicago. ¶ Elvira Elias ha estat nomenada mestre de puntes al coixí de l'*Instituto Nacional de la Juventud Mexicana*, que es proposa ressuscitar l'art de les puntes de Toluca. ¶ La Casa Valenciana de la ciutat de Mèxic ha dedicat una festa d'homenatge a Enric Aracil pel seu entusiasme en l'edició de *Senyera*, portantveu de l'entitat.

ESENCIAS Y MATERIAS PRIMAS, S. A.

Isabel la Católica, 10
Cable: ESYMAPRISA

Telèfons 36-61-51 i 12-75-94
MEXICO, D. F.

La Optica López

TELÈFON 10-00-63
LOPEZ, 157-D
MEXICO, D. F.

* *Atenció especial a les receptes dels oculistes.*
* *Ulleres i cristalls de totes classes*
* *Puntualitat, exactitud, economia*

MD

CREACIONS DE PUNT
Models exclusius per a senyora, nen i home

FABRICATS PER

MANUFACTURES MAS DEOP, S. A.

De venda als principals magatzems del país

Anillo Circunvalación, 10 Tel. 21-19-28 MEXICO, D. F.

Estel

FABRICA DE ROBA INTERIOR PER SENYORA

República Argentina, 76-B. Tel. 39-04-92. México, D. F.

SABO *Lady Astor*
PER A TOCADOR DELICAT

SABO *Arrow*
PERFUMAT AMB LAVANDA NATURAL

EDICIONS CATALANES DE MEXIC

Acaba de sortir

JOSEP SOLER VIDAL

PERE FAGES

Descobridor, cronista i governador de la Nova Califòrnia

La aportació catalana a la colonització de Califòrnia relatada en un estil clar i concís que fa la lectura fàcil i atractiva.

Un volum de 206 pàgines. $ 10.00.

En premsa

MONOGRAFIES BAGES

PRAT DE LA RIBA - MUNTANYOLA

COMPENDI DE LA DOCTRINA CATALANISTA

Presentació de F. FARRERAS DURAN. Pròleg i notes d'ABELARD TONA.

Les EDICIONS CATALANES, dins de la Col·lecció *La Fona*, anuncien per a la segona quinzena d'agost

AGUSTI BARTRA

ODISSEU

Feu les vostres comandes a

DIFUSORA DEL LLIBRE. Apartado Postal 10319. México 1, D. F.